

Herczeg Tünde

Komoróczy Miklós Ede (1863–1925)

150 évvel ezelőtt, 1863. december 27-én¹ született a Borsod megyei Tapolcsány² községben **Komoróczy Miklós Ede** tanár, újságíró, szerkesztő, etnográfus és színész. Több jelentős szervezetnek volt rendes³, tiszteletbeli⁴ vagy választmányi⁵ tagja.

Édesapja, **Komoróczy Dániel** földbirtokos, volt 48-as gömöri nemzetőr, édesanyja **Koritsánszky Paula**. 1859. október 9-én⁶ házasodtak össze Tapolcsányban, ahol Komoróczy Dániel erdőmesterként dolgozott. A házasságból három gyermek született: **Jolán**, **Lenke** és **Miklós**.

A kis Miklós iskolai tanulmányainak kezdete és helye jelenleg nem ismert. Nevével először *A Rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnázium XXIV-ik értesítője az 1876/77. évről* kiadványban találkozunk a harmadik osztályos tanulók között. Nem maradt sokáig Rimaszombatban, az 1877/78-as tanévben már Kassán folytatta tanulmányait, a *Kassai Állami Főreáliskolában*⁷. Az itt töltött négy év után az utolsó, érettségire felkészítő évet már máshol, eddig ismeretlen helyen végezte el.⁸

Szívesen szerepelt, szerette a színházat, ezért a középiskola után a *Népszínházhoz* szerződött. Hamarosan belátta, hogy az érvényesüléshez nem elég a veleszületett tehetség, ezért a színpadot iskolapadra cserélte. 1883-tól két és fél éven át a színészeti akadémián tanult, de 1886-ban tanulmányai folytatása helyett a vándorszínészetet választotta.

1886 őszén **Bács Károly** társulatával érkezett Nyitrára, ahol az 1886/87-es színi évadot az igazgató nyitotta meg Komoróczy Miklós erre az alkalomra írt prologójával⁹. A színészkedés mellett egyre gyakrabban vett tollat a kezébe, és amikor az évad végén a társulat tovább utazott újabb játszóhelyet keresve, ő nem tartott velük. Írásai a *Nyitramegyei Közlönyben* jelentek meg, melynek két éven át volt a segédszerkesztője. 1888-ban egy jótékonyági rendezvény alkalmából lapot adott ki *Jó Szívek*¹⁰ címmel, de ennek nem lett folytatása. Az 1888/89-es évadban ismét a világot jelentő deszkákon találjuk, csatlakozott **Borsodi Vilmos** társulatához, akikkel az évad végén elhagyta Nyitrát. Hogy a következő egy évet hol és kikkel töltötte, nem tudjuk biztosan. Az látszik valószínűnek, hogy 1889/90-ben egy színtársulattal Nagy-Mihályiban és környékén játszott¹¹, majd valamikor 1890-ben találkozott **Halmay Imrével**, és csatlakozott csapatához, mint jellemszínész.

1890 őszén Halmayék Miskolcon kezdték meg az 1890/91-es évadot. Ekkor a miskolci színházban éppen a magyar színészet 100 éves jubileumának¹² megünneplésére készültek. A korabeli híradásokból tudjuk, hogy az ünnepi előadás egyik része volt a Komoróczy által írt *Thalia ünnepe*¹³ című alkalmi prolog, melyet a miskolci színházban mutattak be 1890. október 27-én.¹⁴ Néhány nappal később újra Komoróczy került a figyelem középpontjába. Miskolcon szokás volt, hogy halottak napján a színészek megkoszorúzták a város híres szülöttének, **Dérynének** a sírját. Nem történt ez

másként 1890-ben sem. A miskolci *Nagylány-temetőben* Halmay Imre és társulata állta körül a legendás színész sírját, akinek elévülhetetlen érdemeit Komoróczy Miklós egy szép alkalmi versben¹⁵ idézte fel. Ezután búcsút intett a színpadnak, újra „tisztos” állást vállalt, a miskolci pénzügyigazgatóságon lett tisztviselő. Az írást azért nem hagyta abba, és 1890 decemberében újra lapalapítással próbálkozott. *Legyező* címmel adott ki egy pajkos szépirodalmi lapot, de nem talált kedvező fogadtatásra¹⁶, ezért a második számmal meg is szűnt.

1891 végén Miskolcra is továbbállt. Budapestre utazott, hogy újságíróként próbáljon érvényesülni. 1891 és 1893 között több fővárosi lapnál dolgozott (*Az Én Ujságom*, *Nemzeti Hírlap*, *Kisdednevelés*, *Gyermekvilág* stb.). 1892. február 15-én elindult a *Telefon Hírmondó*, melynek első hangversenye március első vasárnapján hangzott el Komoróczy Miklós rendezésében.¹⁷ Egy darabig még a telefonhírmondónál dolgozott, de aztán 1893. március 26-án újra egy lap, a *Fő- és Székvárosi Hírlap* elindításánál bábáskodott szerkesztőként, de itt sem sokáig maradt. Élete legnagyobb lehetőségét kapta meg 1893-ban, amikor az *Ország-Világ* tudósítójaként beszámolt a Korinthuszicsatorna átadásáról.¹⁸

Görögországból hazatérve nem maradt Budapesten. Rozsnyóra költözött, ahol hamarosan állást kapott a *Rozsnyói Katolikus Főgimnáziumban*. A vallás- és közokta-

tásügyi miniszter őt nevezte ki a már évek óta betöltetlen tornatanári állásra.¹⁹ Ettől kezdve megszakítás nélkül egészen 1918-ig volt világi tanára a premontreiek gimnáziumának. Elkötelezett sportember volt, aki nemcsak tanítványait nevelte a sport szeretetére, de maga is többféle sportot űzött. Diákjait gyakran vitte gyalogtúrákra, kirándulásokra, sportversenyekre. Az iskola irodalmi életébe is aktívan bekapcsolódott. Az ünnepi alkalmakra verseket, beszédeket írt, az iskolai színjátszókörben színházi előadásokat rendezett, melyekben alkalomadtán fellépett, és ha kellett, a díszletek készítését is magára vállalta. Az iskolai értesítőbe rendszeresen írt beszámolókat, közölték az iskolai alkalmakra készült verseit, prólójait, de ezek közül kitűnik egy nagyobb lélegzetvételű írása, egy Tompa-tanulmány, amely a Rozsnyói Katholikus Főgimnázium értesítőjében jelent meg 1899-ben.²⁰ Pedagógusként maximalista volt önmagával és tanítványaival szemben is, de ennek ellenére a volt diákok visszaemlékezéseikben szeretettel emlékeznek meg róla²¹, elismerve sokoldalúságát.

A tanítás mellett továbbra is rendszeresen publikált. A helyi hírekről, eseményekről szóló írásai elsősorban a helyi lapban, a *Rozsnyói Híradó*ban jelentek meg. Pedagógusként papírra vetette neveléssel kapcsolatos elképzeléseit, nevelő célzatú verseit, meséit, melyek az 1890-es évek elejétől a budapesti *Kisdednevelés*²² című szakmai lapban jelentek meg.

1898-ban indult a *Sajó-Vidék* című helyi lap, melynek felelős szerkesztője lett. Írásai ettől fogva ebben a lapban jelentek meg. Ebben az évben gyökeresen megváltozott a magánélete, az eddig egyedülálló, komoly tanár és bohém társasági ember december 14-én Dubicsányban feleségül vette **Zsóry Ilonkát**, **Zsóry Barnabás** dubicsányi birtokos lányát. Korábbi közéleti tevékenységeit házasságkötése után sem hanyagolta el, folytatta munkáját a *Sajó-Vidék*-nél is, egészen 1901 májusáig, amikor lemondott tisztségéről,²³ és a *Rozsnyói Híradó*nál vállalta el a felelős szerkesztői tiszteletet. Jól jellemzi széles látókörét, sokoldalú érdeklődését, hogy vezércikkeinek, tárcáinak témái az élet minden fontos területét érintették. Az országos politika ugyanúgy helyet kapott lapjában, mint a helyi politika, oktatásügy vagy valláspolitikai, rendszeresek voltak a megemlékezések. Itt, a *Rozsnyói Híradó*ban jelentek meg első néprajzi írásai,²⁴ de etnográfiai kutatásait valószínűleg már sokkal korábban elkezdte. Kutatási eredményeiből néhány a *Magyar Nyelvőr* című lapban is megjelent.²⁵ Fennmaradt néprajzi írásaiából, kortársak visszaemlékezéseiből egyértelműen kiderül, hogy kiválóan ismerte a palócok, azon belül a barkók szokásait, jellegzetes beszédét, gyakran szórakoztatta az éppen aktuális társaságot úgynevezett palóc imitációkkal, melyekkel mindig nagy sikert aratott.

Hosszú éveken keresztül dolgozott a *Rozsnyói Híradó*nál, de 1907-ben lemondott tisztségéről, és visszatért korábbi lapjához, a *Sajó-Vidék*hez, ahol korábbi tisztségét megtartva dolgozott egészen 1918-ig, az I. világháború végéig.

Arról, hogy pontosan milyen ember volt, álljon itt egy kortárs visszaemlékezése.

„Honnan, honnan nem, – állítólag színinövendék volt – 1890 körül itt termelt „bicskei és császári” kettős predikátumával együtt és a kath. főgimnáziumnál helyezkedett el mint tornatanár. Vére, hajlama, de érdeke is arra hajtotta, hogy mihamar lapot szerkesszen, azóta nagy előszeretettel használván a „tanár-szerkesztő” megjelölést gyakori megmozdulásainál. Szerette magát „etnografus”-nak is nevezni. Hogy komoly szempontból mennyire volt ez, azt nem tudom, az azonban tény, hogy nem volt az az orfeumi, cirkuszi, vagy kabaréművész, aki a palóc-paraszt hangját, beszédmódját, egész egyéniségét oly frappáns módon és oly jellegzetesen tudta volna visszaadni, mint ő. Ily irányú, de egyéb tréfái is, túlnyomó részben nem bírják el a nyomdafestéket, de jellegzetesek és kacajra, derűre ellenállhatatlanul ingerlők voltak.

A rozsnyói társadalomnak mindenütt ott lévő, mindenben résztvevő, mindig jókedvű, többé-kevésbé mindenhez értő, sok mindenre használható és felhasználható, szellemes és mozgékony tagja volt. [...]

Egyéniségének páratlan voltát talán legjobban jellemezte az a hatás, amelyet idegenekre gyakorolt. Így pl. midőn az 1898. év tavaszán önkéntesi iskolánk tanárai taktische Übung címen valójában egy vidám kirándulást rendeztek s ennek során Rozsnyót is érintettük, én tisztjeink és önkéntes bajtársaim tiszteletére vacsorát adtam a Fekete sas vendéglő emeleti nagytermében. Erre a rozsnyói vendégek között meghívtam Komoróczyt is és az U alakra terített asztalnál a tisztekkel szembe ültettem őt. Eleinte természetesen mire sem gyanakodtak, de már az első tósztnál felfigyeltek és később majdnem szószerint az asztal alá gurultak neveltükben, még hónapok múlva is jóleső érzéssel emlegetvén Komoróczy szellemességét és legnagyobb részt az ő általa oly feledhetlenné tett rozsnyói estét. A háború előtt Rozsnyón többször tartott bányász-, erdész-, tanító-, tűzoltó-, orvos-, vagy egyéb gyűléseknek a távolabbi vidékről jött résztvevői talán még most is nevetnek a Komoróczy mókáin, ha csak azóta el nem vette kedvüket a nevetéstől a sok kellemes (?) újabb benyomás.

Lelkiismerete legmélyén talán ő sem kívánná, hogy emlékét vir integerként adjuk át az utóknak, Horatiussal szavalván: Integer vitae scelerisque purus. (= romlatlan éltű és bűnöktől tiszta) De csak talán, mert nem volt erénye, illetőleg mai viszonylatban, inkább nem volt hibája a szerénység. Nagy részben ennek köszönhette pozícióját is, amennyi volt, mert bármi történt legyen, nem követte az ibolya példáját s nem bújt el a levél alá, hanem vidám arccal, mókázva, mintha mi sem történt volna, továbbra is ott volt mindenütt, mindenütt a városban, a vármegyében, sőt talán a Kárpátoktól az Adriáig is mindenütt. Az emberek ily körülmények között hamar felednek, vagy legalább is úgy tesznek, mintha megbocsátottak volna.

Bizonyára nem a szerénység diktálta neki, hogy szép számú hitelezőit ne tekintse a világ legokosabb

embereinek, sőt hogy még ugrassa és viccelje is őket, mint például azon a banketten, amelyen körülnézve, hitelezőinek egész raját látta maga körül. Nem kellett még több neki, hipp-hopp felugrott, kivágott egy ötletes tósztot hitelezőire, kívánva, hogy addig éljenek, míg ő megfizeti nekik az adósságot, – mert akkor örökké élni fognak ők. Már ebből is látszik, hogy ezek az adósságai és általában krónikus közgazdasági válsága nem vette el jó kedvét.

Midőn 1919-ben, mint az általános nagy átalakulással kapcsolatban más országokban, úgy minálunk is, minden értékünket lebélyegezték, csak saját becses személyünket nem, elég gyöngédtelenül jelezve ezzel azt, hogy ezt nem számítják az értékek közé, többé-kevésbé mindnyájan izgatottak voltunk és egyébről sem tudtunk beszélni, mint erről. Izgatott, hogy hogyan kell a sok rovatot helyesen kitölteni, de izgatott az is, hogy nem is sejtettük, hová vezet mindez? mi a jelentősége ennek? Komoróczy, látván a sok hosszú orrot és gondteli arcot, vidáman felkiáltott: „Nem adom egy millióért, hogy egy vasam sincsen!”

Természetes tehát, hogy midőn Józsa Antal gömörkishont vármegyei volt tanfelügyelő felettes hatóságával való differencia eredményeképp a kilencvenes évek elején Budapestre került hírlapírónak, a Fészek művész- és hírlapíró klubban nem győzte Komoróczyt dicsőíteni társai előtt, akikkel azután kirándulásra jött a murányi várhoz. Biztosította őket, hogy addig nem is mulathatnak jól, míg maguk közé nem kaparítják a szellemes, a humoráról, anekdotáiról hét vármegyében ismert bohém cimborát, a közkedvelt „Móci mestert”: Komoróczy Miklóst. A tréfák és ötletek eredményeképp egy sürgönyt menesztettek Mócinak. Előbb azonban a murányi póstáról telefonice felkérték a rosznyói póstahivatalt, hogy ha egy válasz-fizetett táviratot fognak onnan feladni, szíveskedjenek azt Komoróczy Miklósnak kikézbécsíteni, ha a címzett nem is lesz ő. Egy kis poetica licentiaival a Móci mester keresztneve után elkeresztelt Hadadi gróf Wesselényi Ferencre, a füleki vár volt parancsnokára, Balog-vár urára, Murány-vár örökös grófjára, Magyarország volt főkapitányára, később nádorára, az aranygyapjas rend vitézére és nejére, a szépséges Murányi Venusra, Széchy Máriára gondolva, feladták a sürgönyt, amely pedig szóla a következőképen:

Wesselényi Miklós

Rozsnyó.

Ma este a vár felső bástyafokán, kötélhágszó várja kigyelmedet. Epédó híve

Széchy Mária.

Tudja Isten! Talán nem volt akkor követválasztás, amelynél mint kitűnő kortesnek mégis cseppent valami; talán nem volt műkedvelői színielőadás, vagy, hogy nem volt még itt Váralján Sulyovszky, aki egy-egy „megfelelő” cikk után mégis csak könnyebben eresztette

a garast; – tudja Isten, hogy volt, hogy nem volt, elég az hozzá, hogy bár nem szokatlanul, de annál súlyosabban, ismét beütött Mócihoz a közgazdasági válság, úgy, hogy nyájas látogatója, a végrehajtó, éppen aznap ambicionálta és hozzá sikerrel, hogy a Komoróczy újonatúj biciklijé tulajdonost cseréljen. Ha az ilyenek miatt keletkezett rossz kedvet nem is lehet sokáig kibírni, azonban az első napon mégis csak megfekszi az ember lelkét. Rossz pillanatban állított be hát az a sürgöny. Nem is fogadtatott valami kedves szavakkal. De hát a móka, a tréfa, az ilyen provokálás, no meg a válasz megfizetését tanúsító kék blanketta, mindez mégis csak arra ingerli az embert, hogy írjon valamit arra a papírra. Iródott is hát a következő:

Széchy Mária

Murány.

Lovamat eladták, pénzem pedig nincsen.

Igy hát hiába vársz engem drága kincsem.

Wesselényi Miklós.

A murányi póstahivatalban már türelmetlenül várta és kitörő hahotával fogadták, midőn megérkezett a szellemes válasz, mely annyira frappírozta a murányi kiránduló társaságot, hogy nyomban összerakták a fiákeresnek szükséges nyolc forintot, Rozsnyóra küldték Móciért és este kilenc órára már meg is érkezett Murányba az írók és művészek társaságába, akiknek, mókáival és anekdotáival, felejthetetlenül élvezetes estét szerzett.²⁶

Amikor a csehek megszállták a Felvidéket, Komoróczynak el kellett hagynia Rozsnyót. Magyarországra menekült, és Dorogon telepedett le, ahol a bányagazgatóságon kapott állást.²⁷ Volt tornatanárként nemcsak a *Dorogi Athletikai Club* (DAC) újjászervezésében, de a népfőiskola munkájában is részt vett. A dorogi bányatelep közismert „Móczy bácsi”-ja szívesen szórakoztatta az ott élőket. Irodalmi tevékenységét tovább folytatta, néhány alkalmi verse az *Esztergom* című lapban jelent meg²⁸, az utolsó 1921. június 19-én *Avatás* címmel. Aztán már nem írtak róla a lapok, csak a haláláról értesítették az olvasókat 1925-ben. Halálának körülményei jelenleg nem ismertek, a már korábban idézett **Pösch Dezső** ezt írta Komoróczy haláláról:

„Nos, Komoróczy olyan volt, »mint a makk«, soha nem volt beteg, teste mint a gummilabda; – kedélyének derűjét legfeljebb pillanatokra homályosította el a ború fellege; – és úgy tudjuk, hogy 1919-ben innen Magyarországra menekülve, néhány év múlva (talán 1926-ban), minek utána állítólag volt ott bolsevista, ellenforradalmár, szabadelvű, klerikális, tornatanár, kabaré színész, magánhivatalnok, tornafelügyelő s mindig, mindenekfölött víg cimborá, Budapesten egy kávéházban, vidám beszélgetés közben, fejjel fordult le a székéről az az ember, aki teljes életében mindig talpra esett. Mert már akkor minden mindegy volt...”²⁹

EMLÉKEZETÜNKRE

Budapesten halt meg, 1925. szeptember 24-én, egy csütörtöki napon. Temetésére két nappal később Budapesten, a Farkasréti temetőben került sor, melyről több fővárosi újság³⁰ mellett az *Esztergom* című lap is hírt adott, melynek gyászjelentése a következő volt:

„*Komoróczy Miklós meghalt. Bicskei és császári Komoróczy Miklós, a dorogiak kedvelt „Mócsi bácsija”, lapunknak is volt kedves tollú munkatársa, a kiváló néprajzi író, az elmúlt héten, csütörtökön 64 éves korában elhunyt Budapesten. A megboldogult Gömör-Rozsnyón, a premontrei főgimnázium tornatanára volt. Egy emberöltőn át foglalkozott a gömör-borsodi palóc és barkó nép ismertetésével, amit számos megjelent művében és a vármegye monografiájában dolgozott fel. Évtizedeken át felelős szerkesztője volt a csehek által megszüntetett Rozsnyói Híradónak és a Siposs Antal Félix által alapított Sajóvidéknek. 34 évi tornatanársága alatt a tanítványok ezreit nevelte fel s Rozsnyón már 21 év előtt meghonosította a cserkészlet minden ágazatát. Dorogon a DAC újjászervezésében nagy része van s a bányatelep társadalmi életében örökös vig kedélyével felejtethetlenné vált. Városunkban is szerepelt egy alkalommal a turista mulatságon óriási sikerrel. Temetése szombaton d. u. 5 órakor folyt le Budapesten a farkasréti temetőben, ahol az elhunyt nagyérdemű tanár és írónak meleg részvét mellett adták meg a végtisztességet.*”³¹

Születésének 150. évfordulója alkalmából Komoróczy Miklós írásaiból válogattam egy csokorra valót, bemutatva írói sokoldalúságát, színes egyéniségét.

JEGYZETEK

¹ Szinnyei 1899. col. 871-872.; Tököly 1999. 179-180.

² Ma: Dédestapolcsány (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

³ Országos Kisdednevelési Egyesület, Szent István Társulat, Középiskolai Tornatanárok Egylete, Katolikus Középiskolai Tanáregyesület, Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Kárpátgyesület, Magyar Vidéki Hírlapírók Egyesülete, Turáni Társaság, Asiatic Society of Bengal (Calcutta).

⁴ Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egyesület, Gömör-Heves-Borsodmegyék Erdészeti Egyesület, Országos Bányászati és Kohászati Egyesület Borsod-Gömöri Osztálya.

⁵ Felvidéki Magyar Írók és Újságírók Szövetsége, Rozsnyói Színügyi Bizottság.

⁶ Forrás: Magyar Országos Levéltár.

⁷ Forrás: A kassai állami főreáliskola értesítői 1877-1881 között.

⁸ Szinnyei József (1899) és Tököly Gábor (1999) munkájában Lócse szerepel tanulmányainak helyszíneként, de az Országos Széchényi Könyvtárban fellelhető lócsei iskolai értesítőkből nem szerepel a neve sem a tanulók, sem az érettségizők között.

⁹ Komoróczy 1886.

¹⁰ A Jó Szívek című alkalmi kiadvány 1888. június 10-én jelent meg Nyitrán.

¹¹ Erre utal a Borsod című lap 1889. december 5-én megjelent számának Szerkesztői üzenet rovatában Komoróczyhoz intézett levél, melyet Nagy-Mihályiba címeztek.

¹² Az első magyar nyelvű színházi előadást Budán, a Várszínházban tartották 1790. október 25-én.

¹³ Teljes szövege megjelent a Rozsnyói Híradó ünnepi különszámában, 1903. február 22-én.

¹⁴ Színészet. Borsod, 1890. október 30., 6.

¹⁵ A színtársulat kegyelele. Borsodmegyei Lapok, 1890. november 4.; Helybeli- és vegyes hírek. Borsod, 1890. november 6.

¹⁶ Például a Borsod című lap kimondottan ellenséges hangnemben írt az új lapról 1890. december 25-én.

¹⁷ Magyar 1943.

¹⁸ Komoróczy 1893.

¹⁹ A Rozsnyói Katolikus Főgymnasium Értesítője az 1893/94. tanévről. Rozsnyó, 1894. 37.

²⁰ Komoróczy 1899.

²¹ „s nem felejtkezem meg Komoróczy Miklósról, a sokoldalú tornatanárról, akinek becsületes munkájáról mindenkor sok őszinte elismeréssel s benső hálával nyilatkozom.” In: „Öreg diák... 21.

²² Komoróczy 1892a; 1892b.

²³ Lemondás a szerkesztőségről. Sajó-Vidék, 1901. máj. 5.

²⁴ Komoróczy 1903a., 1904a.

²⁵ Komoróczy 1903b.; 1904b.

²⁶ Pósch 1932.

²⁷ Steinhausz 2011.

²⁸ Komoróczy 1921a; 1921b; 1921c.

²⁹ Pósch 1932.

³⁰ Halálozás. Nemzeti Újság, 1925. szeptember 26. p. 8; Gyászrovat. Budapesti Hírlap, 1925. szeptember 26. p. 8; Halálozás. 8 Órai Újság, 1925. szeptember 26.

³¹ Komoróczy Miklós meghalt. Esztergom, 1925. szeptember 30.

IRODALOM

Komoróczy Miklós

1886: Prológ. Nyitramegyei Közlöny, november 7.

1892a: A gyermek első tanítója. In: Kisdednevelés, január

1892b: A kikelet virágai. In: Kisdednevelés, jan.

1893: A Korintusi csatorna. In: Ország-Világ, szeptember 3.

1899: A virágok költőjéről. Kiszakított lapok Tompa Mihály életéből. In: A Rozsnyói Kath. Főgimnázium Értesítője az 1898/99. tanévről. Rozsnyó

1903a: Rozsnyói húsvéti szokások. Rozsnyói Híradó, április 12.

1903b: Népies kalendárium és időjósítás. Magyar Nyelvőr, október 15.

1904a: Régi farsangolás a vidéken. Rozsnyói Híradó, február 14.

1904b: Két különös nyelvjárásról. Magyar Nyelvőr, április 15.

1921a: Beköszöntő. Esztergom, február 13.

1921b: Erdélyt pedig nem adjuk! Esztergom, április 17.

1921c: Avatásra. Esztergom, június 19.

Magyar Elek

1943: Mikor felolvasó voltam Puskás Tivadar Telefon Hírmondójánál. Híd

Pósch Dezső

1932: A Rozsnyói Társalgási Egylet százéves története. 1831–1931. Rozsnyó

Steinhausz György

2011: Emlékezés Komoróczy Miklósról. Gömörország, 1. sz. p. 53-56.

Szinnyei József

1899: Magyar írók élete és munkái VI. kötet. Budapest

Tököly Gábor

1999: Ki kicsoda Rozsnyón? Somorja

Öreg diák...

„Öreg diák a múltba néz!” (gr. Andrássy Géza előszavával) Rozsnyói Öreg Diákok Szövetsége. Budapest, 1927.

Válogatás Komoróczy Miklós munkáiból

Piros pünkösöd napja

(Népballada.)

Vasárnap van piros pünkösöd napja.
Megcsendült a falu kis harangja;
Gyülekeznek a legények, lányok,
Csillog-villog ünnepi ruhájok.

Rozmaringból, teljes violából,
Szegfű-virág – pünkösdi rózsából
Van minden legénynek bokrétája,
Mindeniknek kötött a rózsája.

Mindegyik megy, templomba igyekeznek!
A templomból csak Pej Pista késik;
Pej Pista az árvák legárvábbja,
Kalapjánál zöld gally a bokréta!

Nem cserélt ő bokrétéért kendőt,
– Szolga-legény – nem talál szeretőt!
Talált ugyan egyet!... megszerette!...
Hej!... de mikor az észre sem vette.

Gazdaleány!... egyházi az apja,
A faluba' nem igen van párja;
Piros ajka, gyönyörű orczája,
Szőke haja, bogár szeme-párja!

Hej! Pej Pista... szegény szolga-legény!
Be nagy bú is vert tanyát a lelkén;
Se éjjele, se nappala már most,
Bánatában látogat korcsmárost!

Sirva vigad!... Beissza a pénzét,
Szegénységét, heti keresményét!
– „Hej!... minék is vagyok e világon
Nincsen vigasztalóm, nincsen párom!” –

Délután a többiek cicáznak
A „kis pázs'ton” vagy pedig labdáznak.
Pej Pista meg búsan nézi... nézi...
A korcsmáros egyre méri... méri...

Gondolata támad Pej Pistának!...
Útját veszi egyenest a pázs'tnak;
Sorra járja a leányok számát...
Megkeresi az egyházi leányát!...

– „Hej galambom! Szivem más rózsája!
Látod milyen szegény vagyok... árva!
Hej! De ha a szivedet bírhatnám
Gazdag lennék, tégy azzá Juliskám!” ... –

Foly a játék!... csak tovább cicáznak.
Vérzik szive szegény Pej Pistának!...
Gyenes Julis, az egyházi lánya
Rá sem hallgat, szegény Pej Pistára!

Esteledik!... a faluba térnek,
Ott mulatnak a lányok, legények!...
Faluvégén a „Csókos”-ban Pista
Bánatában a bort egyre iszsza!

Éjfél tájon... csendes éjszakában
Kocogtatnak Julis ablakában...
– „Gyenes Julis!... kelj fel csak egy szóral!” –
Ijedten néz Julis a szólóra!

Ablak alatt áll szegény Pej Pista...
Olyan halovány az ábrázatja...
Könyvtől ázik két szeme-pillája,
Gyenes Julist esküvőre hívja.

– „Gyere rózsám... gyere adta szentem!
Ott vár a pap, összeesket rendben...
Gyere Julis! Szép gyöngyvirágszálam,
Ezt az időt úgyis alig vártam!” –

– „Gyere!... ne félj nem a temetőbe
Viszlek én ki... gyere esküvőre!
Gyere Julis! Áldjon meg az Isten,
Mert ha nem jósz...!” – Elállt szava itten.

Nem szólt Julis!... elszorult a szive.
Hej! de mikor másnak ő már hive;
Boros Gábor az ő szeretője,
Nála van a selyem keszkenője!

Hétfőn reggel... pünkösöd másodnapján
Mért harangoznak a templom tornyán!
Gyász harangszó! Olyan búsan csendül,
Bús szavára a nép összecsődül.

Összecsődül Boros Adorjánánál.
Gyászos pünkösöd van az ő házánál!
Gyászos pünkösöd! ... piros pünkösöd napja!
Kiterítve fekszik Gábor fia!...

Néma csend van a halottas háznál.
Kocogtatnak Julis ablakánál:
– „Gyere Julis!... szabad vagy már tőle!
Én vagyok itt!... ő a temetőbe.” –

(Nyitramegyei Közlöny, 1887. január 23.)

Béke velünk!

Rossz vetőmag az ellenségeskedés, gazos termést hoz, s ha egyszer a tiszta maggal már összekerült, bujábban hajtvá és teremve meg, mint amaz, elhatalmaskodik. Ne tápláljuk hát szívünkben ez érzést soha, s ne engedjük magunkat uralmától elragadtatva jobb érzésünk fölé kerülni.

Hol egyévtve, békés viszonyok között végzi dolgát minden egyes ember, legyen az bármily csekély munkálkodás is, áldást teremt. Csak az önmagukkal elégedetlenek, vagy a józan munkát nem szerető egyesek irigysége képes az egyetértés szépen viruló mezejére betörni, hogy eltaposva megsemmisítve pusztává tegyék, ámde a józan, becsületes munkában és foglalkozásban izzadók egyike sem. Igaz, hogy sokszor nincs áldás a munkán, bár tiszta szívvel s lélekkel fogtunk is hozzá és fejeztük is be, de az ember sorsa túrni a csapást és lankadatlan küzdéssel tovább folytatni a létérti küzdelem nehéz csatáját. És e küzdelemben nem tekinteni fajt, nemzeti és vallási különbséget, mert e harc a haza és nemcsak egyesek boldogságáért folyik.

S szerette szép hazánk! Oly sokféle nemzetiségből összealkotva, kétszeres összetartással, jóakarattal és lelki erővel kell, hogy vívja e harcot. Egyenlőség, testvériség és szabadság legyen jelszavunk, s épen ezért ne legyen egyik nemzetiségi sem lenézett, egyik faj sem idegen fia e hazának, de élve szabadságával mindenik egyesülve, szövetkezve küzdjön jóléteért; mert nem az alkotmányos jogoknak elnyomásában és az egymás közötti torzsalkodásban, hanem azoknak kifejlődésében és ennek elenyésztésében rejlik a jövő gyógyírja úgy politikai, mint társadalmi szempontból.

Ez áll megyénkre is, hol fájdalom a rosra vezető és sorsunk orvoslását csak sírba döntő – de nem elősegítő, egymás iránti elkeseredett ellenségeskedésünknek a lefolyt napokban oly szomorú példáit láttuk.

De hagyjuk ezt. Ez a mult, legyen a jövő szebb, jobb és nemesebb s tegyük azzá oly módon, hogy a boldogító egyetértés védő szárnya alá gyülekezve segítsük egymást és segítsük a hazát!

Ne nézzük a vallás, ne a faj különbséget; csak azt kérdezzük magyar-e? S ha az, egyesülve törjön utat erőnk a javulás felé.

Egy a cél!... csak az eszköz különböző, mellyel – egyik vagy másik a haza javára hatni és munkálkodni akar.

Vegye hát jól fontolóra Nyitravármegye, ha jó magyar – és hogy az, már több izben bizonyította – a jövő nagy horderejű munkálkodását; istápolja ki-ki tehetsége és belátása szerint a haza szent ügyét; és ne engedje magát elsodortatni a békétlenség, ellenségeskedés, faj és vallás, gyűlölség szennyes árja által, mely igen könnyen örvényébe visz; de erősítse a „végvárat” – a melyet hazánk határán megyénk képvisel, s legyen a megye minden egysége e „végvárnak” felesküdt, derék katonája.

Ez a feladatunk, mint igaz hazafiaknak és polgároknak. Vezesse Isten e szép törekvést bennünk méltó diadalra, s legyen jutalmunk a megnyugvás és a kötelességteljesítés szép érzete.

(Nyitramegyei Közlöny, 1887. jún. 26.)

Öröm és szenvedés

Öröm és szenvedés
Mind a szívből fakad;
Ebből kijut bőven,
Abból kevés marad.

...Küzdésre alkotá
Az Úr a szívet és
A lét küzdelmiben
Több is a szenvedés!

Létérti harciban
Ember, ember ellen
Vívja nagy tusáját
Elkeseredetten ?

S palotában, bár ha
A dús fénynek örül
S szegénynél egy falat
Kenyér könnyet törül;

Még is, még is tépi
Egymás szívet keblét,
Mert küzdelem nélkül
Nem állhat fön a lét!

S percre sem szünik az
Ember-ember lenni,
Közösen részt csak a
Bánatban tud venni.

Gazdag, földhözragadt
Szegény csak ott talál
Egymásra, a hol a
Bánat urnája áll.

Adjuk meg istennek,
Ami az istené,
Forduljunk jó tettel
A szegények felé.

(Jó Szívek, 1888. június 10.)

Voksoló Mátyás uram esete.

Visszapillantás a multba.

Nagy kortes vezér volt Voksoló Mátyás! Párját kellett keresni nagy jártányi földön. De volt is foganatja az ő korteskedésének, mert környékéből 3–400 embert – kik mindannyian szerény 20%-ra pénzt birtak tőle kölcsön – mindenkor behozott az általa kedvelt jelölt részére. Politikájára nézve pártkivülinek mondhatjuk, mert mindig odaállott, a hol „kenték a kocsit tengelyt”, lévén ő kigyelmének nevezetes közmondása, hogy: „Krisztus urunk koporsóját sem őrizték ingyen.”

Voksoló Mátyás – mellesleg szólva tekintélyes mészáros-mesterember a legutóbb ejtett választások alkalmával a kormánypárt jelöltjének volt hatalmas támoszlopa és kortese, utólagos tengelykenéssel lévén a jelölt részéről kecségtetve.

– Csak bízzék bennem Voksoló bácsi – mondá leereszkedőleg a jelölt s bizonyosan megkapja a fővárosi mészárszékek valamennyiét joggal és felszereléssel együtt.(?) Hanem legelső dolog az, hogy mandátum legyen, mert anélkül nem tehetnék ez ügyben épen semmit sem.

– Meglesz az nagyságos uram – veté oda fitymálva a „bácsi” – olyan bizonyosan minthogy ma péntek van, lévén pedig akkor csakugyan péntek.

– Ugy hát ígéretemet is bizonyosra veheti.

Láthatjuk e rövidke beszélgetésből is, hogy „Voksoló bácsi” – minden lehetett, csak okos ember nem. Mert egy ilyen bolond ígérettel tapintani valakinek a gyöngéjére nem mindennapi dolog.

Harczolt tehát Voksoló uram! titáni harcokat vivott! mert most az egyszer, tudja Isten nem ment az neki olyan könnyen mint máskor. Most még uram bocsá' kamatozat(!), sőt itt-ott a tőkéből is egy-egy csipetnyit kellett engedni, hogy úgy legyen, ahogy ő kívánja. De megtett mindent, áldozott, ama hizlaló reményében bizva, hogy ő lesz a fővárosban fő-főmészáros.

Már csak a gondolat is büszkévé tette. „Főmészáros” az ország székhelyén! Hogy fog ő ott élni, hatalomban és kényelemben. Hogy fog özönleni a pénz. Mihelyt 1 krral szökik a hus ára, azonnal 100–200 frttal emeli a bérlők évi összegét. Ő lesz „mészáros király” – bérlői pedig az „alattvalók.”

Ezentul ő lesz a haza kölcsönző embere nem Rothschild és ő nem vesz a hazától csak 2% kamatot, mert ő hazafi!...

Mily szép jövő... mily fenséges jövő... Küzdjünk tehát érte!...

Eljött a nagy nap! Szörnyen izzadtak a pártkortesek! Maga Voksoló uram izzadt annyit mint 10 más, de szavaztatot is annyit mint 20 más, mert kiderült, hogy ő kigyelme 333 embert hozott a „konyhára” s ő mint „főszakács” – majd „mészáros király” maga a 334-ik volt, – A párt nyert! Voksoló uram bizott. A jelölt, most már képviselő, érzékeny bucsút és viszontlátást rebegett az őt megvendéglő „Matyi bácsinak.”

De volt is ám ez vendégség! Minden hizott marhát levágatott az öreg, mondogatván magában: úgy sem viszem fel ezeket a teremtetten szarvasmarhákat, felmehetnek én magam is.

Fel is ment ő kigyelme, mihelyt az országgyűlés megnyilott.

Fényárnyban úszott a m. á. vasutak indóháza. Még egy gombostűre is ráakadhatott volna Matyi bácsi; de a nagyságos képviselő urat nem látta sehol. Bizony csak nem jött ő nagysága fogadni emberét.

– Istenem! hiszen ezer foglalatossága lehet annak most – gondolá magában Voksoló uram és czók-mókját egy hordárral rendbehozatva fiakkerbe ült, mondván – mindegy neki akárhová viszi.

A fiakkernek lévén magához való esze, egy pár óra hosszaiig mindig czipelte az öreget, míg végre az „Orient” szállodába, átadta a szobapinczérnek(!), előbb azonban megpumpolván ő kigyelmét 5 pengő erejéig.

Az öreg szó nélkül fizetett!

Elhelyezkedvén szobájában, csakhamar az álom jótékony karjai között álmodozott a jövőndőről.

Másnap az adott czim után a képviselő ur felkeresésére indult.

„Dr. Tiszahú Alfonz országgyűlési(!) képviselő, Dorottya-utca 10. I. em. a. 6.” ... fényeskedék egy koronás névjegy az ajtón. Itt lakik! ez ő!... mondogatta magában emberünk, mialatt elhizott ujjait kopogásra erőltette.

Csend...

Ő kigyelme ujra fent kopog!...

Csend... ismét csend... és ujra csend...

Már távozni készül, midőn egy oldalajtóból elébe lépő csupas arczu inas ember kérdi:

– Kit méltóztatik keresni?

– A nagyságos képviselő urat – volt a válasz.

– Nagyon sajnálom, de uram a tegnap esti gyorsvonattal Bécsbe utazott.

– Bécsbe?

– Igen!

– És mikor jön haza?

– Aligha már e hóban, mert ő nagyságának ott rokonai lévén, 2–3 hétig szokott odamaradni.

– Ne mondja?

– Ugy van!

– Nem tudja kérem, folytatá némi tartózkodással Mátyás ur, megkapta-e a nagyságos ur levelemet?

– Bizony azzal nem szolgálhatok... de megnézhetjük... méltóztatásuk besétálni...

Mátyás ur meghatva e figyelmes fogadtatástól, belépett az elegánsan butorozott garszon lakásba s midőn inasunk helylyel kínálta meg, nagy kényelemmel helyezkedett egy zsölyébe. – Szabad kérnem nagyságod nevé?

– Már mint az enyémet? – kérdé csodálkozva.

– Igen is.

– Voksoló Mátyás, szolgálatjára.

– Ah igen – kiált fel az íróasztal iratai közül egy levelet mutatva – itt van... és itt van mindjárt a válasz is uraságod részére, ép most akartam postára tenni ezzel a másikkal együtt, mely ő nagysága egyik barátjának szól – s ezzel átnyújtja a levelet.

Voksoló uram feltöri a boriték finom pecsétjét... olvas... de uramteremtőm mit.

Ah! ez hát a magyar becsület! köszönöm nagyságos uram, ezzel is többet tudok!... színéből kikelve dobta el a sorokat és hevesen becsapván maga után az ajtót távozott.

Az inas nem tudta mire vélni e hirtelen változás okát, míg nem a hátrahagyott sorok mindent megmagyaráztak.

Vala pedig a levél tartalma szóról szóra ez:

„Kedves Ervín!

Nekem Voksoló Mátyás elől menekülnöm kell. Kérlek, mondj barátainknak a klubban bármi ürügyet távozásomat illetően, mert nem szeretném, ha ez ostoba mészá-

EMLÉKEZETÜNKRE

rosnak tett még ostobább ígéretéből éretlen vicceket faragnának. Magadról tudhatod mi mindent ígérünk választás előtt s mit adhatunk választás után. De miként szabadulok e hinárból véglegesen, nem tudom.

- Ölel hived, Alfonz”.

- Hát így vagyunk - kiált fel az inas és nevet a gazfi teljes szívéből!...

Persze hogy a másik levelet Ervin ur csodálkozva olvasta - mindjárt gondolván, hogy itt valami csere történt.

Voksoló Mátyás uram pedig megfogadta erősen, hogy utólagos „kenetetés” mellett ezentúl nem korteskedik.

A jövőben majd meglátjuk, addig semmit sem szólunk!..

(*Fő- és Székvárosi Hirlap, 1893. március 26.*)

A magyar kőszén.

Hazai mezőgazdaságunkat, mely a szőlők teljes elpusztulásával érzékeny és szomorú következményeiben messze kiható veszteségeket okozott - a gondviselés hazánk számos vidékén azzal látszik pótolni, hogy kőszén bányászatra tereli a földbirtokos osztály figyelmét, mert tényleg figyelemreméltó (!) kőszén erek nyomára vezeti őket.

Bár gazdáink kezdetben némi skrupulózitással s tartózkodással fogtak hozzá a földjeik belsejében rejlő fekete gyémántok kiaknázásához, ma már ott állanak, hogy költséget, fáradságot nem kimélve bányákat nyitattak s azokban, bár sok helyütt még nagyon is kezdetlegesen, de viszont több helyütt ismét rendszeresen üzik a kiaknázást.

Az utolsó négy év alatt művelés alá vett kőszénbányák, örömmel mondhatjuk kizárólag jó minőségű szenet hozhatnak fölszínre a mélyebben fekvő erekből.

Természetesen az eredmények elérésére jelentékeny tőke befektetés válik szükségessé, a mit gazdáink legnagyobb része a mai mostoha viszonyok között csak vajmi ritka esetben tud megtenni. Azonban ezen az akadályon már segítettek némileg azzal, hogy érdek-szövetkezetekké alakulva közös erővel és tőkével a legjobbnak bizonyult kutatás helyén kezdték meg a művelést.

Egyes nagyobb birtokosaink, a kik kedvező anyagi viszonyokkal előnyben állanak amazok felett s teljes erővel fejthettek ki a kőszén bányászat terén akciót, rövid idő alatt figyelemreméltó eredményeket értek el s ma már rendszeresen kezel, széles alapokra fektetett kőszén bányászatot üznek.

Egy ilyen hatalmas lendületet vett kőszénbánya például a csak néhány évvel azelőtt megnyitott kaczolai kőszénbánya Borsodmegyében, mely a Radvánszky báró tulajdonát képezi és a bárónak Sajó-Kaza határában fekvő birtokainak egyik erdődülőjében van.

E bánya két év óta már rendes vágányú vasut vonallal van a m. kir. államvasut miskolcz-bánrévi vonalával összekötve és naponta 70-80 vagonnal szállít Sajó-Vadna vasuti állomásáról kőszén.

Ugyancsak Borsod megyében van a Melczer Géza és Tsai féle Czenter-királdi kőszénbánya, mely utóbbi időben 10-12 közelfekvő község érdekeltjeivel egyetemben „Éjszak-magyarországi kőszénbánya részvénytársaság” neve alatt szintén szakszerű és kiterjedt bányászatot üz. Ennek a bányának a m. kir. államvasutak miskolcz-bánrévi vonalából ágazik ki a saját vasuti vonala a gömörmegeyi Putnok állomástól.

E kőszénbányákat különösen azért említjük föl, mert ezek legújabb keletűek s olyan vidéken fekszenek, hol rövid néhány év múlva hatalmas kőszén bányászat fejlődhetik ki s a legnagyobb és legfínnyásabb követelményeket is képes leend kielégíteni. Felemlítjük, hogy mind amaz iparvállalatok, melyek szénszükségleteik beszerzésére nézve a forrásokat talán itt hazánkban nem ismernék, ezekhez forduljanak, mint olyanokhoz, a melyek igen előnyös közlekedési viszonyaiknál fogva gyorsan és jutányosabb árban szolgálhatnak.

E bányák mellett nem kevesebb jelentőséggel bír még a doroghi is, a melynek azonban roppant hátrányára van az, hogy nélkülözi a vasutat, mely tekintettel(!) a szállításnál most felmerülő akadályokra nagyon szűk térre szorítják a bánya kifejthető akcióját.

És ilyen akadályokkal több kőszén bánya küzd és e küzdelem elvitázhatlanul kőszéntermelési viszonyaink emelkedésének rovására van, mely e fontos tényező hiányában nem erősödhetik.

A ki széntermelésünket figyelemmel kísérte még is azt tapasztalta, hogy az rendkívüli haladást tett és tette azt különösen azóta, hogy iparunk is fejlődésnek indult. Igen, mert a széntermelés erősödése, izmosodása a hazai iparban birja legfontosabb bázisát s egy minden tekintetben örvendetes és kielégítő széntermelési állapotot csak is a hazai ipar teremthet, mely rokonszenvével és jóakarásával, mellőzve a külföld szén piacait, kizárólag a hazai szenet használja s a hazafiasság kérdését veti latba saját érdekei mellett, melyek a hazai szén használatában bizonyára mit sem veszítenek.

Ha már más téren nem nélkülözhetjük a külföld termékeit, de a széntermelés terén bizonyára igen, mert a már most rendelkezésre álló aknák is közel 40 millió méter-mázsza szenet szolgáltatnak évenként, a mely mennyiség szaporodását újabb aknáknak megnyitásával jelentékenyen elősegíteni iparunk van hivatva.

Hivatva van pedig most, midőn különös kedv és bizalom szállotta meg az egész magyar földbirtokos osztályt, hogy a széntermelést figyelmére méltassa.

És még is mit tapasztaltunk csak néhány nappal azelőtt is?

Azt hogy tekintélyes ipar vállalatok vezér férfiai a fejlődő magyar kőszéntermelés ellen léptek porondra s a szépen fejlődésnek indult hazai széntermelésre, mely kétség kívül még nem annyira erős mint a külföldi a külföld nyomasztó széntermelés produktumait akarják ráhozni, hogy ezzel teljesen utját vágják annyi szép és jogos reménynek.

Ez nem helyesen van így!

Az a csekély árkülömbözet, mely a külföld és a hazai szén között van, ne tegye önzővé a milliók fölött rendelkező vállalatokat és ne keressenek néhány krajczár külömbözet miatt a külföldi szén olcsóbb voltában érvelést. A magyar ipar egyes képviselői bizonyára elbirják még azt a kevés differenciát, a melyet elbirniok és elviselniök hazafiui kötelesség, midőn e kötelesség teljesítésétől hazai széntermelésünk föllendülése, erősödése és teljes kifejlődése függ.

Karöltve, egymást támogatva boldogulhatunk csak, de a külföldnél eszközt közös boldogulásunkra csak tévedésből kereshetünk.

Ne keressünk tehát!

(*Fő- és Székvárosi Hirlap, 1893. március 26.*)

Meghalt Kossuth.

A piemonti csendes hajlék gyászban,
És azzal együtt egész nemzetünk!
Meghalt Kossuth! Beszédes ajka néma
Vajh', ki üzen a jövőben nekünk?!

Milliók szívét dulja fájdalom,
Milliók ajka rebeg hő imát;
Kárpátoktól le az Adriáig
Egy érzemény hat lelkeinken át!...

Egy érzemény, a melyhez foghatót
Nem érezett még soha nemzetünk;
Mert távol a hazának földitől
Nem volt még ilyen halottunk nekünk.

És most megilletődve áll a nemzet,
Zokogó szívvel koporsód felett,
A melyben már megfosztva szellemétől
Pihen oly drága, szent porhüvelyed!

Nyugodjon az!... Szellemed pedig,
Mint eddig volt, ezentul is legyen
Mentorunk, vezérlő csillagunk...
S őrködj felettünk mindig, szüntelen!

(*Rozsnyói Hiradó, 1894. március 25.*)

Dicsőség... Béke...

E két szó hordozza magában a szent karácsony fenségét, nagyságát, ünnepélyességét. E két szó jellemzi azt az ünnepet, melynél szegénynek, gazdagnak, ifjunak és vénnek kedvesebb nincsen s a melynél az összes ünnepek sem birnak annyi varázserővel, bájjal. Ez, egyedül ez az, mely a boldog gyermekkor álmaiba visszaringat, mely a csüggedőbe erőt, a hitetlenbe hitet önt.

Ezen a szent ünnepen hangzik föl a kereszténység templomaiban e szívet-lelket megható ének: „A boldog éj megérkezett, melyen Megváltónk született.” A szent karácsony éjjelén szállt mennybe az angyalok dicsénete: „Dicsőség a magasságban Istennek és a földön béke a jóakaratu embereknek.”

A mi dicsőségünk, letűnt gyermek éveinkben a karácsonyfa volt, a békét pedig még az a pillanat sem volt képes kiszakítani szívünkéből, mikor sajnálkozva vettük észre, hogy saját kis kezünk fosztotta meg diszétől a kedves fát. S mind ez azért volt így, mert gyermeki élő hittel birtunk, mely boldogított.

A hit, ez a mennyei szülött eszközli, hogy a férfikor teljében, az előrehaladt kor alkonyán is megtartsuk a békét, hogy megőrizzük gyermekded gondolkodásunkat és az ebből származó boldogító érzetet.

Ugyan melyikünk nem akarna boldog lenni? És ugyan ki zárná el szívét a dicsőség előtt, nyilatkozzék ez bármi alakban is és a béke előtt, árassza ez áldásait bármi téren?

A jólét, boldogság az, a mire az ember mindenkor törekedett és törekszik különösen a mai korban, mikor csak kevesen válogatósak a célravezető eszközökben. De lehet-e boldog, érezheti-e egész teljességében a jólét áldásait az, kinek sivár lelkébe legalább olykor-olykor a boldogító hit fényugára nem világít?

Nem!... Hit nélkül nincs béke, nincs igazi boldogság; mert egyedül a vallás adhat erőt, mely nélkül az életharczát egy halandó sem képes átküzdeni.

Nem kincs, nem muló földi jólét, hanem a lélek gazdagsága nyújthatnak csak boldogságot. Azoknak az ezernyi ezer és millió embereknek, a kik egész életüket szivszaggató nyomorban küzdve töltik, onnan felülről, az Úr trónusáról van szükségük erőre, vigasztalásra. Ez az erő hozta meg ezeknek ama napot és abban a vigasztalást, melynek ma 1894-ik örvendetes évforduló- és emlékünnepét üli az egész keresztény világ! A Megváltó, az emberiség megváltójának a szent ünnepe ez.

Ime, az Isten fia, ki egy, isteni személyében az isteni és emberi természetet egyesíté, Ő, a mennynek és földnek ura a legnagyobb szegénységben született s élt; elhagyta magas isteni trónját, hogy megvigasztalja a szegényt, ki még nálánál is gazdagabbnak látszott. Azért bir Jézus születése oly boldogító erővel. Ez válik Isten fiának dicsőségére és ez mutatja irántunk való határtalan szeretetét és ez tölti el lelkünket a legboldogítóbb békés megnyugvással. Az Isten fia szegényes születésével dicsőségre emelte a földi szegénységet s a sziveinkbe csepegtetett mennyei béke által az Istenhez emelte a gyarló embert, kibékítette a földet a mennyországgal!

Ámde a hit által megtisztult, a megváltó érdemei árán az Istennel kibékített embert ezen fölfelé való törekvésében ismét csak a hit szabályozza; azért éljen lelkünkben a hit, mert úgy az egyéni, mint a közjólét a vallást mint életkérdést megköveteli, mert a vallás egyaránt előfeltétele a földi és földöntúli dicsőségnek, a belső és külső békének.

Ma pedig örömmel, ihletett szívvél és lélekkel üdvözöljük a betlehemi jászolból felénk derengő fényugárt és

EMLÉKEZETÜNKRE

tegyünk szent fogadást arra, hogy sokszorozott erővel ragaszkodunk a jövőben is ahhoz a meggyőződéshez, hogy a mint közel két ezer esztendővel ezelőtt az isteni kised megváltoztatta a világ színét, úgy most is új életre keltheti a megdermedt sziveket, ha ezek mélyen átérzik az angyal szavait, melyekkel a Megváltó születését a pásztoroknak hirdette:

„Nagy örömet hirdetek nektek, mely léssen minden népnek; mert ma született nektek az Üdvözítő!”

Vajha teljes lenne örömünk! Imádkozzatok e szent napon, a béke és dicsőség szent napján. A kigyuladt mécsek az örök világosság, az örömet okozó zöld fenyő galyak az örök béke hirdetői legyenek!

Örömteljes boldog ünnepeket!

(*Rozsnyói Híradó, 1894. december 23. p. 1*)

Emlékezet

- *Alkalmi költemény a rozsnyói kath. főgimnázium által f. hó 9-én rendezett millenáris ünnepélyre*

Irta és szavalta **KOMORÓCZY MIKLÓS** kath. főgimn. tanár.

Nagy temető e szép haza
Rónája vértől oly kövér;
Bérczes vidékin hegy-halom
Virul, ott is folyt honfi vér!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Nem tudhatja a földmives
Sirját kinek s hol szántja el?
Szólóhegyén a jó kapás
Nem tudja mily földet mivel?
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Van-e hazának nemzete,
A mely multjáról nem regél?
Hisz' szent legyen minden halom
Előtte míg a nemzet él!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

És szent legyen minden vitéz
Ki harcz mezőn, duló csatán
Érte harczolt kemény tusát
S vérevel öntözött, hazám!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Árpád dübörgő tábora,
Mily áron szerzé e hazát?...
...A vérnek szent csorgása szól;
Milljók sirjából felkiált:
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,

E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!
Honalkotó nagy őseink,
A hétvezér nem szentek-e?...
Pusztaszeren vérszerződést
Nem hazánkért kötöttek-e?
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

István a bölcs, a szent király,
Szerzett e honnak koronát
S apostolonként hirdette itt
A kereszténység szent tanát!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Mohi mezőn... csak tetszhalott
Volt nemzetünk, mert újra élt!
A nagy király megalkotá
Hazánkat s benne nemzetét!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

A Hunyadok vas karja tört
Rabigát és hős sarja lett
A bölcsen kormányzó király
Ki nagygyá tett egy nemzetet!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

...Eljött Mohács!... Gyászként lebeg
Szemünk előtt, mely tette hiv!
...Gyásztemető!... Lelkünk zokog
Emlékein, de gyul a szív!...
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

Hát Rákóczyt feledjük-e?
-A szabadságért lángolót.-
Ki mint félisten, harczain
Az eszmének bajnoka volt!...
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

Volt gyászos napja még elég
E balsors verte honnak itt;
De megóvta az őserő:
A kard s a szentkereszt: a hit!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

És márcziusnak idusán,
Hogy újabb szent csatára kelt,
- A régi átok mely veri
E nemzetet újra betelt!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

De áll e hon!... A nemzet él!
 – Éltén egy ezredév pihen
 S nagy ünnepén, segítsd nagy Ur!
 Élte egy ujat kezdjen el!...
 ...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
 E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

Imára fel! Szent buzgalom
 Töltse el ujjongószivünk!...
 És Te, jószágos Alkotónk!
 Védelmzőnk, Te légy velünk!...
 Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
 E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

(*Rozsnyói Híradó, 1896. május 10.*)

Az utolsó Bebek.

– Ballada. –

Fényes vendég sereg
 Fiatal és öreg
 Gyül össze Szádvárban,
 Bebek udvarában.
 Számos szép levante,
 Keblük kedvel telve!

Bebek Györgynek fia,
 A derék dalia
 Tartja esküvőjét,
 Fényes menyegzőjét.
 Diszített termében
 Sürög-forog minden!

– „Urak! Fel kupára!
 Tokajnak borára
 Hiszem nem kell cégér?
 Hát még az egrivér,
 Melytől kedvét kapja
 Fiatalja, nagyja!” –

És a kupa ürül;
 A kedély felderül.
 Sarkantyuk pengése,
 Poharak csengése
 Mutatják mily vigan
 Vannak fõnn a várban.

De az ajtó tárul,
 Minden ámul-bámul!...
 Fekete ruhába
 Belép egy leányka.
 – Arczán mély fájdalom,
 Fehér mint lilium. –

– „Óh Bebek, mit tettél!
 Hát megfeledkeztél
 Jobbágyod lányáról?... –
 – S már Bebek arczáról
 Leolvasni lehet
 Mily dühös és reszket. –

– „Vitézeim elő!
 Jó szolgálám, jó Gerõ!
 Máglyára vidd e nõ
 Az átkos cselszövõt!” –
 ... Már felé nyul a kar.
 De hõkken csakhamar.

– „Nem ugy Bebek! E nõ
 Korántsem cselszövõ,
 A cselszövõ te vagy
 Bünöd átkos és nagy,
 Mert elrablád tõlem
 Nõi becsületem!”

– „Máglyára el vele!” –
 És nõ Bebek heve,
 Midõn szól zordonan.
 A csatlós nép rohan
 Áldozatja fölé
 S rideg fához köté.

A várban siri csend...
 Tolong az uri rend...
 Csupán a vár alatt
 Ût némi tompa zajt
 A csermely lágy szava
 A mint siklik tova...

De a csend megszakad
 S mint rohanó patak
 Zúg a vendégsereg!...
 ... A máglya sistereg,
 A fa ropogva ég...
 ... Halvány piros az ég!...

– „Átok reád Bebek!...
 Legyen kin életed!
 Átok reád! átok!
 Vessen ki családod
 S mint fonnyadó virág
 Vessen ki a fiág!” ...

Lassan kihül a tüz;
 A szél játékot üz
 A vár tornácain...
 A leány hamvain
 A sűrű füst tömeg,
 Mint folyam hömpelyeg...

A várban siri csend
Honol. Pohár nem cseng.
Vendég sem jár oda;
Mert a vár kapuja,
Bástyája omladék
Nincs rajtuk semmi ék!..

(*Rozsnyói Híradó, 1896. július 26.*)

Halottak napján.

A lomb, virág elhull s elmulik az élet!..

A busan zizegő szél a kopaszán maradt fa ágai közt zokogva keresgél. Keresi a dalos madarat, öröme hango-lóját erdőnek, mezőnek. Keresi a napsugárt, a vidámságot, az életet!..

Sehol semmit nem talál.

A dalos madarak messze enyhe dél ölébe költöztek. Az üde zöld levelek pedig felöltötték a hervadás mezét és mint futó reményeink egyenkint hulladoznak alá.

Az élet képe ez... Egy nagy ravatal a mindenség, a hulló levelek, színevesztett virágok képezik a szemfedőt, halotti dalt a szél zokog hozzá és gyászmenet a sűrke fellegek fodros tömege... Szomoru kép ez. Vastag lomha köd nehezedik a bérczek ormára. Félelmes, leverő csend mindenütt, elüli a temetőt, a porladók hazáját is, hol örök álmódás, örök nyugalom borul a csöndes lakókra. Eljár ide a kegyelet olykor-olykor, meggyújtani a fájó emlékezés szövéténekét.

A felhők foszlányain átszűrődő csillagsugár is lepillant ilyenkor a nyugalom világába és ott társakra talál, számtalan mécsvilágra, a kegyelet szimbolumára.

Olyan halavány fény az, a mi onnan felülről levilágo-l. Hasonló az újra ébredés, az örökélet reményéhez. Fény, halvány fény ugyan, de fényeskedik; bizonytalan bár, de mégis látni mellette a közeli árnyak elmosódó körvona-lait... csak az a kár, hogy nem melegít. Hideg... nagyon hideg...

Hallgatjuk az őszi szél meg-megujuló danáját, elnézzük azt a hideg fényt, elbámuljuk a hemisferium számtalan csil-lagait és gondolkozunk a lét oka és a nem létezés mivolta fölött.

Az ember hangtalan helyen, a hol csak az omlatag romok és hideg kövek beszélnek valamit a kialudt élet egykori birtokosainak történetéről, a lezajlott időkről, megjelennek a gyászoló anya, a rettenetes zürzavarba kitaszított árva, a jó barát elhunytá fölött kesergő jegyes és siratják az eltűnt reményeket, évek hosszú során át festett álmokat. Permetező eső hull a letarolt földre, összevegyül a könnyek záporával s megissza a föld.

Enyészet és ébredés, halál és feltámadás, ugy ismétlődik a természetben mindig, mint ha gyönyörködni akarna a saját változatosságában. És minden haszontalan. Köny, kesergés hiábavaló. Évszakok jönnek, évszakok mennek; tavaszra tél, télre új élet következik a természetben, de a temető nem adja vissza halottait, a kik fölött mi visszatart-

va kesergünk, a kik pihenni tértek és álmodni álmokép nélküli üres álmokat, nyugodni vége várhatatlan idők határtalanságáig.

És mégis olyan jól esnek ezek a könnyek, ha ugyan még ki nem apadtak. Elgondolja az ember ábrándjainak, óhajtságainak hiu voltát, és mikor erőt vesz rajta az anyag korlátoltsága, az emberi gyöngeség, mely a tudomány és ész világa előtt is behunyja szeméit, hogy biztatást és vigaszt találjon, felkeresi hitének ott künn a temetőben is föllelhető jelvényét, amit egy, hite szerinti nem földi martir avatott fel, a vigasztalódás, az örök élet menhelyévé: leborul előtte, megszabadul pár percze földi gondjaitól és imádkozik, mert az jól esik neki. Az anyag föltalálja boldogságát az emberi kedély alkotta örök szép ideában: a vallásban. Ez nyujt megnyugvást, az ösztönszerűleg is transzcendentális dolgokban gyönyörködni vágyó emberi léleknek.

És a mint ott ül fázva, dideregye a feldiszített siron, a senkitől meg nem értett a mindenki által elhagyott ember, kisértetiesen lobognak a sirokon gyujtott lángok. Zokogás hangzik föl mindenfelől, remény, vigasz nélkül. Az a sötét alak pedig úgy szeretne sirhalmából a hitszával, tanubizonyságát adni lángoló szeretetének az emberiség iránt és elpanaszolni égő fájdalmait a sötét világba költözöttek árnyainak...

Azután lassan elcsöndesül minden. A mécsvilág kial-szik. A hegyormok felett megtisztult égbolton felbukkan bámuló arcával, fénylő korongjával a halavány holdvilág, és végig néz a szomoru tájképen a hol nincs ábránd, remény, vágy, hanem örök csend, álm, végnélküli ön-tudatlanság, a mit még a temetőt látogató kegyelete sem zavar meg soha. Költészete, gyásza egy forma mindig. Egyedüli vendége a fájó emlékezés, melyet mélyen érző sziv, merengő lélek hoznak el a soha fel nem ébredőknek, virághervadásakor, levélhulláskor!..

Békesség velünk, erő, egészség velünk!..

(*Rozsnyói Híradó, 1896. november 1.*)

Szülőföldem

Szülőföldem, emlékim tanyája;
Te vagy lelkem legkedvesebb tárgya.
Minden halom, minden völgy oltárom,
Itt éltem le legszebb boldogságom.

A csevegő csermely lágy vizében
Hányszor játsztam szép nyári időben;
Hányszor metsztem a fűzbokor ágból,
Sipót faragván ki lágy héjából.

S hányszor jártam erdeid árnyában
Gyönyörködni fülmilék dalában;
Hányszor szedtem rétjeid virágát:
Sárga pimpót, kankalint, ibolykát...

...De ki tudná mennyi jóval, széppel
Kedveskedté, drága szülőföldem.
Te voltál az én tündérvilágom,
Minden vágyam, minden boldogságom.

Voltál?!... Óh nem! Most is az vagy nékem,
Csak oly drága, mint a minő régen;
Sőt még drágább, mert most távol tőled,
Megtanultam szeretni e földet.

(*Sajó Vidék, 1899. szeptember 7.*)

Dicsértessék az Ur!...

Harangok kondulnak, zsolozsmák zengenek...
Jézus a megváltó ma este született.
Fényes csillag gyul ki fön a magas égen,
Derüje ott ragyog az emberiségen...
Dicsértessék az Ur!

A bolygó hazát lel, az elhagyott, árva
Boldogan sohajt föl harangok szavára;
Hiszen reménysége gyult ki mindeniknek,
Hittel, uj reménnyel Jézushoz sietnek...
Dicsértessék az Ur!...

... S ott megnyugvást talál a zaklatott élet...
– Langyos gyöngyharmaton újra virág éled,
Nyilik a szeretet fenséges virága,
Illata elárad ez egész világra...
Dicsértessék az Ur!

(*Rozsnyói Híradó, 1901. december 25.*)

Emlékezés.

Irta: *Komoróczy Miklós.*

KOSSUTH LAJOS
születése 100-ik évfordulójának ünneplése alkalmából
elszavalták 1902-ik évi szeptember hó a rozsnyói kath.
főgymn. Kossuth ünnepén.

„Talpra magyar!...” E két szó dübörgése
Rázkódtatá meg a magyar hazát.
S a nemzet öntudatra ébredése
Megszülte márcziusunk idusát.
... Dörgött e két szó s milliónyi nép
Egy szent csatát kivívni esküvék!...

Nagy esküvése föl az ég Urához
Dübörgve szállott, szentesítve lett;
S a nemzet, hiven szent fogadásához –
Ujra Árpád hősi népe lett!...
... Hogy villogott kezében fegyvere,
Harcban segíté Árpád szelleme!...

... Szabadság! Hajnal nemzetünk egén!...
Napod be szép volt hó sugárral.
Ébredésünk e nap reggelén
Mily biztató, lelkünk szép álmival!
... Midőn csatára ment ifjú, öreg,
Azt hívők, maguk az istenek!...

Titáni harcot diadallal vívtak
A hős honvédek acélkarjai
S a nemzet szive-, lelke mélyén nyiltak
Az éltető remény virágai...
... De oh!... a hajnal sötét éjre vált
S még bimbójában letört a virág!...

... Mese vagy álom... de szívünkbe' van
S fölötté fénylő csillagként e név:
Kossuth ragyog le oly hatalmasan,
Hogy fényét le nem mossa ezredév!...
... Ragyog, mint akkor, a midőn kigyult
S lángelméjével a szivekbe nyult!

... Egy század bukott a nagy mindenségbe
Azóta, hogy kigyult a csillagfény,
S azóta Ó a nemzet büszkesége
És lesz, míg magyar él e földtekén!...
... Az Ó szavára, a mikor izent,
Öreg és ifju uj csatára ment!...

... Átkos tespedéséből a nemzet
Az Ó szavától uj erőre kelt;
A rabbilinc, mit lábaira vertek
A magyarnak, védő kardja lett:
Varázslat szállta meg e nemzetet,
S ámulva nézték mind a nemzetek!...

... Lezajlott a harcz..., elbukott a hon,
Bujdosóvá lett a honfiu...
S míg lelkét tépte kinos fájdalom,
Felettünk virrasztott a honfi bu...
. , A távolból is hallottuk szavát...
Láttuk ragyogni hazánk csillagát!...

... S mikor e csillag lebukott az égről,
Sötét gyász ült a magyar nemzeten,
Fájdalma szólt arról a veszteségről,
Mely rést ütött a honfi sziveken...
... A hon elveszté legnagyobb fiát. ,
S a legnagyobb újra nyert hazát!...

... Parányi vigasz a nagy veszteségben,
De mégis édes, mert köztünk pihen;
Porhüvelyét is birjuk szellemével,
A melyet ma e nemzet ünnepl!...
... Ünnepe ez, mely egyre meg-megújul,
Leróva hála s kegyelet adóul!...

EMLÉKEZETÜNKRE

... Egy évszázadra röppen vissza lelkünk,
A mely Kossuth nagyságát hirdeti,
S midőn felőle hön emlékezünk,
A csillag fényét újra ránk veti!...
... Ragyogj, te csillag, örök fénybe égj!...
... Remélj te nemzet s e reményben élj!...

A nép iródiákját nem felejtí,
Ragyogó csillag mellett, a ki ír;
Nevét énekbe és nótába rejti,
S emellett vigad és e mellett sir...
... A népnek szive, mint a kő – vése tartja,
Hogy ki volt Ő, a magyar nép atyja!?

... Most imára, megihletve nyiljon
Ajkunk s az ima törjön Ég felé;
Köszönve, kérve nemzetünkért szálljon
Az ég Urának szent színe elé!
Nemzetünkért, fényes csillagáért,
Magyaroknak szent szabadságáért!

(*Rozsnyói Híradó, 1902. szeptember 21.*)

Jólétszi Cházár András.

Rozsnyón, október 18.

Már a mult század elején tulsulyra jutott az az irány, mely a gyöngve védelmében, humánus intézményeinek megteremtésében látta az állam és társadalom föladatát s oly intézmények keletkeztek, a melyekben közös szellem, közös irány nyilvánult meg.

A humanizmus intézményei a *szerezsd felebarátodat* elvének kifejezése. A kut, melyből az emberiség cselekvéséhez ideát merített, a keresztény vallás ezer éves tapasztalatainak kutja. Ebből kellett az emberiségnek merítenie, hogy szociális irányzatait kifejezésre juttassa.

Mindazok, a kik e kutból merítettek, az igazán nemes és önzetlen humanizmus munkásaivá szegődve, ezek sorában magasra is emelkedtek.

Az ébredő humanizmusnak ily nemes, önzetlen és magasra emelkedő munkása volt néhai való jólétszi Cházár András, ki nemcsak hirneves prókátora, politikusa és tudósa volt korának, hanem hazánkban a humanizmus terén is uttörő. Ő alapította a siketnémák első országos intézetét.

Az 1800. esztendő szeptember hónapjában, mikor Cházár Bécsben járt és a siketnémák ottani intézetét meglátogatta, már lelkében ez intézmény létesítésének a csiráit rejtegette. Valószínű, hogy már előbb, gyakran volt alkalma látni műveletlen, tanulatlan és önmagával tehetetlen siketnémát és bizonyára összehasonlította lelkében ennek vigasztalan sorsát, sinylődését a tanultak kedvező helyzetével. Tudta, hogy a hazájabeli siketnémák mindannyian úgy nőnek föl, mint az utszéli gyom.

Megszánta őket! Elhatározta, hogy e „*két nemes Magyar Hazában*” hiveket toboroz, kik vele „*együtt éreznek s egy lélektől érzékenyítve lévén, szerencsétlen embertársaikban magukat nézik*”.

Levelet, gyönyörű szép levelet irt a *Magyar Kurir* szerkesztőjének, adná tudtul a magyar haza nemesen érző polgárainak eltökéllését. Egyben, – most a Jólétszi-utca 149. szám alatt levő házat, mely akkor az ő tulajdona volt, a létesítendő intézet céljaira örök időkre általengedni ígerte vagy ha az intézet máshol állittatnék föl, e helyett 500 forintokat ajánlott. Valamint arra is hajlandónak nyilatkozott, hogy tiszteletes és tudós *Magda Pál*-t, a csetneki paedagogiom tanítóját a siketnémák oktatásának módszerében Bécsben a saját költségén kiképeztesse.

Ferenc király hamarosan értesült Cházár András tervéről s maga is belátván egy ilyen intézet létesítésének szükséges voltát, megbizta őt hivatalosan az adományok gyűjtésével. Cházár fényesen és nagy sikerrel felelt meg a reá bizott föladatnak. Országosan ismert jóhírnevét vetette latba, könyörgő leveleket irt számosoknak és az adományok sürű egymásutánban érkeztek.

Az 1802. évben már az intézet fölállításáról és megnyitásáról lehetett gondoskodni.

Cházárnak szűkebb hazája, Rozsnyó városa iránt is érzett nagy szeretete itt óhajtotta a szép és nagy jövőnek elébe néző intézetet fölállítani, de az illetékes körök úgy gondolták, hogy a központhoz közelebb eső városban helyeztessék az el. Vácon akkor a régi püspöki palota üresen, rendelkezés alatt állott és elég alkalmasnak látszott arra, hogy benne az intézet elhelyezhető legyen. Ferenc király tehát ezt az épületet az intézetnek adta és a megürült püspöki uradalmak jövedelméből még 5000 frtot utalványozott az intézet céljaira.

Igy minden elkészítettvén, *Cházár András nemes szívre valló gondolata, vágya, nem egészen két év alatt megvalósult*, mert 1802. augusztus hó 15. napján nagy ünnepségek keretében megnyillott a humanizmus szolgálatára szentelt eme első hazai intézet.

Egy évszázad hosszú, nagy ideje zajlott le azóta és Cházár András nemes lelkének, emberbaráti szeretettől dobogó szívének vágya ma, a második évszázad küszöbén újra teljesült. A mag, melyet elvetett, nemes gyümölcsöket terem.

Ez méltó az ő emlékezetéhez!

És méltó az az országos ünnepség, melyet Vácon, Ferenc király és jólétszi Cházár András szobrainak leleplezésével, Jolsván az új humanisztikus intézet ünnepies fölavatásával és Jólészen a Cházár emléktábla leleplezésével az utókor hála és szeretet érzetével a nagy emberbarát emlékezetére rendez.

(*Rozsnyói Híradó, 1902. október 19.*)

A magyar társadalom egén, mint fényes csillagpár ragyogott e két név: *Dénes gróf és Grófné*.

Ezrek és milliók hálája, örömkönye, boldog mosolya és forró imája szállott e haza minden vidékéről az erények gazdag és Isten előtt annyira kedves lelkek', fenkölt szivek fénylő csillagpárjához. Nemcsak fényes, nemcsak ragyogó volt e csillagpár, de mint a nap, jótékonyan melengető, életet adó és termékenyítő.

Ismerték az árvák, bánatos özvegyek, nyomorgó szegények, a kiknek annyiszor; százszor és ezerszer, sötét hideg éjben, fényes ragyogással, sugár melegével, enyhíteni a nyomort, a kétségbeesést, *messze földről haza* el-ellátogatott. Ismerték a nemzet fakadó virágit: ártatlan gyermekek sok-sok milliója, a kiknek az égről ez a csillagpár az aranyak esőjét, szive melegének, hő szeretetének nagy, nemes érzelmét gazdagon ontotta, hogy azon apáik, bölcs előljáróik házat emeljenek vallásnak, erkölcsnek; félőn, szeretettel őrzött kulturának, nemzeti érzésnek, hazaszeretnek; templomot az Isten nagy dicsőségére, emberek hitének erősödésére!

S állnak a templomok! Századokra állnak!... Emberek imái föl az Éghez szállnak!... Állnak az iskolák, erősen, szilárdan!... Gügyögő ajakkal benne a gyermekek két csillagot áldnak...

És e két csillagból álló szép csillagpár ontotta áldását, véghetetlen jósággal és e jeligével: *non videri sed esse!*...

Magasan, szédítő magasan a mindennapi élet nagy forgatagjában élő mindennapi emberiség fölött, ragyogott és ragyog még ma is ez a csillagpár...

Ragyogott úgy *együtt*, a hogy soha csillag párosan az Égen még nem is tündökölt! Oly nemes szeretet fűzet össze ezt a két fényes csillagot, mint a milyen nemes, fenséges volt együtt az a *szeretetük*, melylyel ragyogásuk éltető nappá lett!

...Ragyogott?... Nappá lett?... Hát ma már nem ragyog?... Hát ma már nem napja a hő szeretetnek, a jótékonyaságnak ez a páros csillag?...

Ragyog ma is! Fénye, jótékony melege hervatag őszzsel is melengető tavaszt varázsol a szivbe, óh de a csillagpár itt ezen a földön már nem együtt ontja melegét és fényét!

Lebukott az egyik, a női ideál, a hitvesi eszmény ragyogó szép képe, az az egyik csillag befutott az Égbe!...

Sirnak az özvegyek, az elhagyott árvák; apró kis gyermekek vig magyar nótája, gyászéneke csendül; templomok harangja méla bus zugással nem örömet hirdet: gyászra, fájdalomra változott az öröm, az a régi... régi...

Csak ott messze, fönt, fönt csillagokon is tul, az Ur trónusánál hangzik örömeinek az angyalok ajkán: *társukat köszöntik*...

Övék lett az egyik ragyogó szép csillag!
És miénk örökre, mert a mi az Égben Istené, azt ember, ha nemes a szive s érdemes rá lelke, birhatja Istentől!...

Igyekezünk birni!...

... Hát a másik csillag?!... Az a talpig ember, óh hát az mit érez?...

Leteszem a tollat... gyöngye gyarló ember ilyenről nem irhat...

(*Rozsnyói Híradó - Rendkívüli kiadás, 1902. október 29.*)

Szobrot Franciska grófnénak!

Rozsnyón, dec. 13.

Nevét őrzi a hálás emlékezet. Ragyogása ideálja lett minden igaz női léleknek. Nagy szivjósága bibliai alakká emelte Őt, a kiről legendák még a messze jövőben is beszédes ajakkal fognak szólani.

Igy van és így lesz ez szerte a messze földön és szerte a hazában. S ugyan ne lenne-e fokozottabb mértékben nálunk: Rozsnyón és vidékén, a hol szeretetének kincseit a legbőségesebben osztogatta, a hol nemes szivének melengető jóságát a legpazarabbul árasztotta és a hol fenkölt lelkének isteni sugallatából Ő maga emelt örök emlékezetül a szegényeknek hajlékot.

Hajlékot, mely az Ő – eszmét kifejező – nevéből leendő elkeresztelve *Franciska-ház*-nak!

Szeretet- és hódolatteljes hálával, mélységes meghatottsággal, szinte áhitattal emlegetik az *Andrássy Dénesné* grófné nevét. – De az ideálokért lelkesülni tudó és háláját, szeretetét nemesen leróni igyekező és a minden nemzedékeknek nemes példát hirdetni akaró rozsnyói értelmiség és nehéz munkában fáradó polgárság, Franciska grófné emlékének az *igazi érdemét*, mélységes *erkölcsi jelentőségét* is megadni óhajtja és meg is fogja adni.

Megadni úgy, a hogy azt a *legnagyobbak* sorában helyet foglaló, a hit- és erkölcs, a fenköltség és nemesség, a szeretet és jóság példaadójának megadni oly édes kötelesség.

Testi alakját, mely szivének oly jellemző mása volt; arcát, melyben nemes lelkének minden gondolata visszatükröződött: szóval egész egyéniségét, a maga mivoltjában óhajtja Rozsnyó város és vidéke ércbe öntve *büszkeségeül* birni!

Szobrot; minden jót, szépet és nemeset hirdető emléket óhajt állítani annak, a ki e városnak és vidékének melengető napja volt, a kit, mint az erények nemes gyakorlóját, a jóságnak és szeretetnek, az Ur által választott angyalát – kellően méltányolni soha sem fog, mert nem képes.

Szobrot Franciska grófnénak!...

Mint fehér galamb kelt szárnyra e pár szó és mint Noe galambja hajdan a béke olajágával, úgy ez is azzal a pár szóval örömet és lelkesedést, hálát és meghatottságot keltett a szivekben.

EMLÉKEZETÜNKRE

Örömet és lelkesedést, mert ha csak parányi részben is, de megadták a módot az elröppent szók arra, hogy az idők végtelenségéig szilárdan álló háláját Rozsnyó és vidéke kifejezhesse; hálát és meghatottságot, mert a rejtett jövőben az az érc alak még közelebb hozhatja hozzánk a *vezércsillagját* elvesztett *másikat!*

Szobrot a letűnt, de fényét reánk örökké sugárzó *vezércsillagnak*; szobrot Andrásy Dénesné grófnénak!

(*Rozsnyói Híradó, 1902. december 14.*)

Békesség, szeretet.

Rozsnyón, dec. 20.

Előre veti fényét és a szeretet melengető sugarait már a karácsony. Ennek a szent ünnepnek az ihletségével, szeretetének a szavaival köszöntjük olvasóinkat.

Vajha ennek a szent ünnepnek a békéje töltené el sziveinket. Vajha elsimulnának e földön mindenké háborgásai, gyűlölködései és felragyogna, a hermelinbe öltözött természet erőtlen napjával, nemes versenyre kelve – a szeretetnek melengető napja.

Hiszen a szeretet, a béke napja a szent karácsony. Azé a szereteté, azé a békéé, melyet az Ur Fia megváltás képpen hozott a földre.

S mikor az apró-cseprő gyermekereget boldog örömben sűrögni látod; mikor e látástól szivedben a jobb érzés hangja dobbanik meg: akkor szállj magadba, elmélkedjél úgy, miként igaz embernek vallásról, erkölcsről, hazafiságról, nemes munkálkodásról és mindenről, a mi emberben (sic!) jó és szép lehet, elmélkedni kell és idején való!

... Elmélkedjünk!...

... A második ezredévek utolsó századát éli a megváltott emberiség. Tudományokban gazdagodva, vívmányokban erősödve, de már minden ideáлизmust feledve immár oly közel lépett a materializmus szédítő örvényéhez, hogy elkábulva, romlottságát fölismerni sem képes.

Az örökkévaló Eszme fényességén, csodás sugárzásán sötét árny fut keresztül; a *szeretetlenküli ember* nehéz testü, fagyasztó árnya.

Közel két ezredév pergett le immár a nagy mindenség őrlő garatján amaz éjszaka óta, hogy a büszke, rohdadt emberiség lakta föld felett fényesen, sugárörömmel kigyult a *názáreti csillag*. S e két ezredév alatt a megváltott ember csak újra visszasülyedt oda, a honnan az Ur megváltotta: a hitetlenség és szeretetlenküliség rideg éjszakájába.

... Mintha megszedült volna az emberiség önfejlődésének nagyságától; mintha elfeledte volna a föld rögéhez kötött parányiságát: oly téveteg uton jár és oly dőre vágyakozással, oly kiméletlenül harcol, gyilokkal kezében és lelkében egymás ellen, ebben az arasznyi életben.

Pedig, óh milyen szegény, milyen koldus vagy te földi hatalmakkal hivalgó emberiség! Megváltva, de hitedben megfogyatkozva mily koldus, akár csak a bibliai Lázár és szenvedő, akár csak a bibliai Jób.

Vigyázz! Ne rohanj, állj meg az örvény szélén; szállj

magadba a szeretet csillagfényes éjszakáján, a béke és dicsőség hasadó hajnala előtt! S ha kigyult a hajnal vörös színével, öltsd fel az áhitat tiszta szép ruháját, azt, a mely mint a szendergő természet takaró meze, oly fehér és lelked mélyéből óhajtsd újra *Krisztus jövetelét!*

E hited megvédelmez, megerősít és diadalra vezet!

Hívók lelkében élhet csak szeretet és reménység, erkölcs és hazafiság, munkálkodás és önzetlenség. Élhet örökké, soha meg nem szünő szilárdsággal; mert hiszen e földi rövid életet ha igaz rendeltetésed szerint betöltödted, él utódaidban, emlékezetben is, mint él az Ur szent Fiának nagy műve: a *megváltás*.

(*Rozsnyói Híradó, 1902. december 21.*)

Karácsony.

Sűrű pelyhekben száll a hó.
Kergetődzve, játszi kedvvel
Szövi a föld szemfedőjét,
Földiszitve hermelinnel.
– Szent-este van, karácsony est;
A *kis Jézus* estvéje ez.
Szövi–szövi, kicsipkézi
Könnyü habos csipkékével;
Földisziti milliárdnyi
Hókrisztálylyal, hópihével.
Zuzmarás a fáknak ága;
Ez a tél lombja, virága.

Ünnepre gyül rokon, család,
Jó ismerős és jó barát;
Gyönyörel nézi, mint repes,
Mily boldog a gyermek-világ.
A zöld fenyőt, Jézus fáját,
A mint sziv-szakadva várják.

Boldogság van ma mindenütt!...
Szegény! Gazdag!... Boldog ma mind!
– Felejtve minden bánatot,
Elfelejtve a földi kint.
Felejt a sziv s vigan dobog;
A szegények is boldogok!

... De nem... Hisz boldog nem lehet
Mindenki. Van boldogtalan! –
S ha egy van, ki boldog – tudom –
Ezerannyi boldogtalan.
S van érzés, mely szívós nagyon;
Nem boldogság ez: – fájdalom.

... A hó még egyre sző, himez...
Versenyt vele egy bus leány
Kisdéd szobában szemfedőt
Készít... – Arca oly halovány –
... Kisdéd szobában csendesen,
Nehogy jó anyját keltse fel...

Halottja van e szent napon?!!!

- Így hát boldogtalan -
Halottja!... - Boldogsága az
Szívében áll a ravatal.
Szívében!... Szive rejtekén;
Gyógyító irt rá nem remél.

... Könnyezve, szótlanul himez
Bár lelke hó imára kel,
Boldogságára szemfedőt,
Hogy ily korán boritni kell.
Majd halk szó lebben ajkiról
S az is beszél fájdalomról.

- Karácsony!... Nem így vártam én,
Nem így reméltem tölteni!...
- Így sóhajt fel s fájdalomiban
Megerednek hó könnyei.
Fejét kezébe rejt el,
Zokogva sir keservesen.

... De nyilik im zajtalanul
A kiseded szoba ajtaja
S jóságos arccal lép be rajt
Jézus... Az ég ajándoka...
- ... Ne sirj! Sujtott bár a fájdalom
Én szived megvigasztalom.

- Karácsony ez... én ünnepem...
Boldogtalan ne lássak én
S téged, kit fájó bu emészt.
Vezessen a hit, a remény!...
... Szent este van, karácsony est
A *Megváltó* estvéje ez!...

(*Rozsnyói Híradó, 1902. december 21.*)

Boldog új évet!...

Rozsnyó, január 3.

(mk) A végtelen idő annyi eltemetett esztendője után megint letűnt egy év. Letűnt, hogy sirján egy másiknak, az *új*-nak bölcsőjét ringassuk.

Halál és élet úgy váltogatják egymást az időben is, a miként az emberiség életében. A letűntnek, az elhunytak nyugalom; a jövevénynek, az ujszülöttnek munka és küzdelem.

Az élő a holtat megsiratván - ha még olyan rossz volt is, hogy életében nem éppen legkedvesebb - kegyeletos érzéssel temeti el és sirja föl megemlékezésének jelvényét teszi.

Ilyen a letűnt idő sorsa is, melynek örökébe a megújult lép s folytatja a soha meg nem szűnő munkát, fűzi tovább a mérhetlen jövőt. És a jövő a multon pihen.

A mult tanulságait, - mert tagadhatatlan, hogy tanulságai ne volnának - mint a letűnt évek szokásos örökét kell

megőriznünk és megőrizve az abból meritett tapasztalatokra építeni a jövőt.

Építsük tehát!...

... A megújulás első napjait éljük. Az újév kezdetén vagyunk. A mennyire tőlünk telik és a mennyire ehhez képességgel birunk, most rakhatjuk le ennek az évnek eredményeihez az alapot. A milyen a kezdet, olyan lesz a vég.

A mult lepergett, napjaiban nem sok örömünk telhetik. Mindenütt, az egész föld kerekén, de különösen hazánkban általános a lelki és anyagi elszegényedés. Ennek szomorú jeleivel zártuk le az ó-, ennek ijesztő tüneteivel nyitjuk meg az *újévet*.

És a mai kor embere, mely - fájdalom - minden nemesebb idealizmust levetkőzve, egyedül a mulandó földi javakban keresi és gondolja föltalálni boldogságát; rideg szívvel, fásult lélekkel, a kalmárszellem túl erős befolyása alatt vergődve viszi át a letűnt évből az újba megkezdett munkáját és az ennek nyomán támadt közszellemet. Anyag, mindenben csak az anyag dominált és fog bizonyára dominálni ezután is a szellem nemesebb munkájának, üdvösebb eredményeinek nagy erkölcsi kárára.

Tulhajtott igények, egészségtelen társadalmi viszonyok, melyek kizárólag az anyagi jólétet tartják fundamentumuknak; áldatlan versengés, majomszerű utánzás, egymás tullicitálása a fonák és nevetséges külsőségekben: ezek azok az *auspiciumok*, melyekkel a jövő elé tekinthetünk. Rang és üres címek után való törekvés, vágyakozás; az emberi hiúságok minden elképzelhető féleségeinek érvényre juttatása és legyezgetése; a közjót teljesen feledő önzés: ezek a rugói minden cselekedetnek, takarói és leplezgetői minden ténykedésnek.

Ideálok és célok, melyek ezeken kívül állanak, pusztá jelszavak, elkoptatott, divatos jeligék.

Szinte megdöbbentő az emberek közönye, unalmas nembánomsága, rideg szeretetnélkülisége és teljesen megdöbbentő az embereknek egymás ellen irányuló áldatlan harca, az egymás közötti elfajult egyenetlenkedés, torzsalakodás. És míg a magyar a magyarban nem a nemzet testét alkotó és egymáshoz szorosan együvé tartozó, - nem az egymásért egyetértően munkálkodó, az általános nemzeti szellemet erősítő faj képviselőjét, a testvért; de az Istenét külsőségekben különböző módon imádó felekezeti embert keresi és találja és a visszavonás sorvasztó tűzét csak szító, de nem enyhítő egyenetlenkedések képzelt okait támasztja és állítja egymás ellen: addig a kozmopolita az *ubi bene, ibi patria* tarthatatlan elméletét fennen hirdeti.

Szinjáték, minden őszinteséget, igazságot, meggyőző és megindító nemesebb hatást nélkülöző; csupán ügyes és a valóságot hajszálig utánozó, de egyszersmind izléstelen színjáték folyik mindenütt és mindenben.

... De hagyjuk ezt! Legyen ebből ennyi elég.

Hiszen az emberek mindezt látva és tudva, bizony eszükre térhetnének. És ha lelkük megmaradt, csak parányi jóságával is szívükre tennék a kezüket és bűnbánólag magukba szállva a valóságra ébrednének; lehetetlen, hogy önmaguktól meg ne döbbenjenek, a sorson fordítani ne igyekezzenek és a megújult évben új életet ne kezdjenek!...

EMLÉKEZETÜNKRE

Vajha megtennék!

Akkor nem hangoznék el a konvencionális b. u. é. k. oly pusztán, oly üresen és oly unalmasan; akkor igazán és teljességében érvényesülhetne a magyar ember Istentől kért és Isten nevében kívánt három b-je: *a bor; a búza és a békeség* egyszerű szavaiban kifejezett jó kívánság.

Akkor mi sem mondanók el hiába a *boldog újévet!*

(*Rozsnyói Híradó, 1903. január 4.*)

Március 15.

Rozsnyó, március 14.

... És megdördültek az ágyuk. Hosszasan, mint távoli mennydörgés tompa moraja dübörgött át zugásuk a földön. A vészes hangokra fölütötte fejét a bércek, a rónák lakója. Egy ismeretlen félelem remegtette meg a szívet. Nem tudta elgondolni, mi idézi elő e félelmetes hangokat...

Azután megjött a magyarázat is. Esténként, a hogy leszállt az alkonyat, halvány piros fény világította meg a látóhatár szélén az égboltot. A fölgyújtott városok, a lángban álló falvak rémes visszfénye volt az a halvány pirosság, a rettenetes csatakiyók bömblése volt az a félelmetes dübörgés és az egész együttesen kardok csattogása, puskák ropogása, ezrek meg ezrek halálhörgése, egy ujszülöttnék, a szabadságnak, a *magyar* szabadságnak a tüzkeresztsége.

És nem félt többé a bércek lakója és nem remegett a szív a rónák fiában. Mentek együtt vígan, lelkesen azok után a hangok után. Az a piros halavány fény ott az égbolt alján elvezette őket szépen, elvezette a véres csaták mezejére. És küzdöttek és harcoltak és meghaltak egytől-egyig egyetlen egy szóért, azért, hogy: *szabadság!*

Ez az egy szó, a tartalma után való határtalan vágyakozás töltötte meg dicsőséggel az emberiség történetét...

A mult század derekán a közeledő tavasz meleg napsugarai nemcsak a természetet hívták életre, hanem rügyet fakasztottak milliók meg milliók szívében, egy káprázatos, csodás új érzelmeknek a rügyeit, a népszabadságét.

Az évszázadok óta szolgálásra kárhóztatott ember öntudatra ébredt s mire megjött a tavasz, ez öntudatból korszellem fejlődött, a szabadság szelleme.

Nem új ez a jelenség a világtörténelemben. Sok tekintetben rokon a középkor kereszties hadjárataival, csak hogy míg itt a vallásos érzelmek üzte a népeket a pogány ellen, fejlődött ki bennük a rajongásig, addig az 1848. év tavaszán egy nem kevésbé fönséges, egy nem kevésbé magasztos érzelmek állította talpra a népek millióit, a szabadságnak, az oly sokáig elfojtott népszabadságnak a vágya.

És jöttek a hírek mindenfelől. Forradalom itt, forradalom ott, lángtenger, vérözön Európa több részében, csak Magyarországon, csak nálunk született meg a szabadság a nélkül, hogy erőszak, kegyetlenség, szenny tapadt volna hozzá. És ez örök dicsősége marad a mi ragyogó márciusi napjainknak.

A párisi februári forradalom híre heves forrongásba hozta nálunk is a kedélyeket. Csak annyi kellett hozzá, hogy valaki kifejezést adjon annak a nyugtalan vágyak, sejtelmeknek, mely ott pezsgett már mindenkinek a vérében és kifejezést adjon ott, a honnan mindenki meghallja, az országgyűlésen, az ország színe előtt.

Ekkor tartotta Kossuth Lajos március 3-iki híres beszédét, melyben független, felelős nemzeti kormányt, az alkotmánynak népképviselési irányban való kiépítését, a honvédelmi rendszer átalakítását és független magyar nemzeti bankot követelt.

Ez a beszéd, de különösen a 13-iki bécsi forradalom adta meg az impulzust néhány lánglelkű ifjunak, hogy a mozgalom élére álljon és be nem várva az országgyűlési tanácskozások eredményét, maga köré gyűjtve a pesti ifjúságot, proklamálja a híres tizenkét pontot.

És megszületett a *Talpra magyar!* Petőfi lánglelke magával ragadta az egész várost. Jókai, Vasvári, Egressy meg Irányi gyűjtő szónoklatait ezernyi nép hallgatta ujongó lelkesedéssel. Mikor pedig Petőfi dala cenzura nélkül nyomtatásban megjelent, a lelkesült tömeg meg Tánácsics Mihályt kiszabadította fogságából, a hatóságok olyan befejezett tények előtt állottak, hogy nem maradt számukra más választás, mint vagy megtorló lépésekre határozniok el magukat vagy pedig meghajolni a szabadság szelleme előtt.

És a hatóságok ez utóbbit választották. Másnap Nyári Pál Pest vármegye alispánja, Rottenbiller Lipót polgármester és mások állottak a mozgalom élére, mely így lett aztán országos jelentőségűvé.

A törvényhozás, az országgyűlés és a király sem térhetett ki többé a nemzet követelményei elől és a mit a márciusi ifjúság a tizenkét pontban hirdetett, nemsokára testet öltött, törvénynyé lett.

De ki tudja bekövetkezett volna-e ez vagy ha igen, mikor, a március tizenötödiki események nélkül.

Ez a nap az, mely megindította Magyarország ujjáteremtésének fönséges munkáját, ez a nap az, mely magyar, nemzeti alkotmányt adott a hazának, mely a szabadság, egyenlőség, testvériség magasztos jelszavával rombolta le a válaszfalakat polgár és polgár között.

Egy fél századnál nagyobb ideje, ötvenhárom éve annak, hogy ez történt.

Azóta örök ünnepnappá avatta a mai napot a magyar nemzet hálája, lelkesedése, hazaszeretete.

Légy üdvöz tehát ma is te áldott nap, oltsd lelkébe a magyar nemzet minden fiának a rajongó hazaszeretetét, véd szívébe mindnyájunknak a nagy idők, a dicső ősök szeretetét és hirdesd örökké, időtlen időig nemzetünk fényét, nagyságát, boldogságát. Légy üdvöz te szent nap, *Március Idusa!*

(*Rozsnyói Híradó, 1903. március 15.*)

Franciska-ünnepély Budapesten.

Az országos nőképző-egyesület lélekemelő ünnepélyt rendezett a nagy jótékonyágáról és ritka női erényeiről ismert, dicsőült *Andrássy* Dénesné grófné névünnepének napján, folyó hó 9-én. Az intézet zöldfa-utcai disztermét a legdisztingváltabbközönségtöltötte meg, melymindvégig gyönyörködve hallgatta és szemlélte az előadott számokat. A közönség sorában ott volt *Zsilinszky* Mihály államtitkár, továbbá ott voltak *Beniczky* Lajos alispán, *Erőky* Béla főigazgató stb. A nőket illetőleg el lehet mondani, hogy megjelent a pesti legelőkelőbb társaság színe-java. A nőképző-egyesület lelkes elnöke, *Teleky* Sándorné grófné s a három alelnök: *Rudnayné*, *Emichné* és *Csikyné* örömmel szemlélhették a szép sikert, mely fáradozásukat koronázta. A számok közül kiemelendő volt *Komoróczy* Miklós főgimn. tanár, szerkesztő nagyhatású ódája, melyet *Pártos* Erzsébet szavalt, nemkülönben a vetített képekkel élénkített és szintén *Komoróczy* által irt *Az Andrássyak Nagyasszonyai* című fölolvásás, melyet *Benkő* Ilona adott elő nagy hatással. Igen sikerült volt *Karácsonyi* Erzsébet szavalata és a *Farkas* Imre melodramája, melyet kiváló sikerrel adott elő *Győry* Lujza. Az élőképek gyönyörűek voltak, valamint a karénekek is sok tapsot arattak. A tiszta jóvedelmet a rozsnói *Franciska-szobor* javára ajánlotta föl a lelkes női rendezőség.

*

Regényes, bérces, völgyes szép megyében, hol a Sajó vizének csacsogó patakja kél hosszú, hosszú mérhetetlen utra kiseded bölcsőjéből, s a hol bércek száza, enyhe völgyek ezre szarvasnak, őznek nyújt csendes tanyát, századok óta, mint hatalmas tölgy lombosodva él egy nemzet-ség: *Andorás vezérnek nemzetsége*.

A hatalmas tölgynek ága, lombja dus. Sok századoknak pusztító viharja, vésze nem ülhetett rajta diadalt; izmosodva, erősbödvé él. Ne bántsuk törzsét, ne illessük ágát, lombját figyeljük, melyről enyhe szellő, a lélek és szív suttagó szellője így regél:

Nagyasszonyokban gazdag e nemzetség; gazdagsága a nemzetnek is kincse, mert hű leánya volt ám mindenik s mint nő ragyogó példaként lebeg. E család asszonyai – mint *Jókai* jellemezte – most is azok az *elmulhatlan szentek a népnek, a ki ósanyjuk volt, a kit a nép áldása tart bebalzsamozva*.

Andrássy István gróf felesége *Serédy Zsófia* ez. A rettenő kuruc generális angyali jóságú neje, a gyermekeit hön szerető anya, a harci idők szorgalmas, – a csatára mindig kész várak hős és házias munkálkodásával mindenről gondoskodó Nagyasszonya. Szelid mint a galamb, hős mint az oroszlán, szorgalmas mint a méh, tiszta és gyöngéd mint a tavasz lilioma.

Mikor férje, a kuruc generális, a harcok mezejére vonult és csak csekély őrséget hagyott a sziklavár védelmére, *Serédy Zsófia* volt a vár parancsnoka. Ez a hős asszony gondoskodott annak védelméről s e nehéz föladata mellett ráért arra is, hogy a várba vissza-visszatérő kurucsergek

részére az élestárat minden szükségességekkel ellássa; tépett ruhájuk, hiányos fegyverzetük pótlásáról, az ő fölügyelete alatt készült harci mezekkel és idejében beszerzett fegyverekkel gondoskodjék és mindenekfölött két kicsi fiát: *Ferencet* és *Józsefet* gondos anyai szeretetében részesítse.

Krasznahorka vára, ez a multból fönmaradt megtépett, roncsolt ékes szép korona, oh hányszor látta hősnek ezt az asszonyt, hogy ismerte mint hitvest, mint anyát? hogy félte és szerette mint Nagyasszonyt? Ma is regél még róla néma ajkkal; regélnek róla szép emlékei.

Itt, fegyverek között két kis játék-ágyu, *Ferenc*- és *József*nek, az ő forrón szeretett két kicsi fiának gyilkos játékszere, a melylyel apjukat – mint a rege tartja – fogadni készültek.

Amott, egy másik boltives szobában az a drágaszekrény, melyet hős *Rákóczi Ferenc*, kurucok vezére hozott messze földről ajándékba a vár hős Nagyasszonyának. Igazi műdarab, miniatúr festményekkel diszítve, telve különféle kézműipar tárgyakkal.

És ott a sziklavár belső kápolnájában, az ősrégi boltives sekrestyében, ott van elhelyezve az a minden legendáknál fényesebben beszélő, csodaszerű tetem, mely századok emésztő fogával dacolva, ma is épségben hirdeti az Isten különös kegyelmében részesülő Nagyasszonyt, a senki által be nem balzsamozott, de a természetes uton mumifikálódott hamvak megszentelt emlékét. Diszes üvegkoporsóban nyugszik a legendás Nagyasszony csodálatos porhüvelyé, felöltöztetve egyszerű feketébe. Jobb karját most is oly gyöngéd figyelmeztetésre emelve tartja, mint akkor, mikor szép lelke elröppenni készülvén, szerette fiait intette.

Ájtatos bucsujárók nagy seregén kívül, a kik kisasszony napján minden esztendőben ide zarándokolnak, számosan tekintik meg e páratlan nevezetességét a várnak. A vár e kápolnájában láthatjuk az Üdvözítő és szűz *Mária* szép festésű régi oltárképét is, a melynek festője ismeretlen, pedig a kép igazi művészalkotás. *Andrássy* Manó gróf, mint nagy műértő kulturhistorikus több ízben kutatta ennek a szép és művészeti szempontból nagyon becses képnek az alkotóját, de teljes bizonyossággal megállapítani nem sikerült.

A még ma is épségben lévő szent hamvakból kiröppendő lélek nagyságát, nemességét örökölték az *Andrássyak* többi asszonyai is.

Andrássy Józsefné grófné szül. *Csáky Valburga* grófnő, az önfeláldozó, igazán szerető hitves tiszta példányképe volt. Bámulatos szépségéről legendákat meséltek és csodálatraméltó olajfestésű arcképét még most is gyönyörködve szemlélhetjük a krasznahorkai vár képcsarnokában. Fiatalon, élete virágjában tragikus módon hunyt el, mielőtt anyai és női tisztét teljesen befejezhette volna. Az ő fia volt *Károly*.

Andrássy Károlyné szül. *Szapáry Etelka* grófnő a női erények egész koszoruját birta ékességül. Az a háziasság, egyszerűség és kiváló gazdasszonykodás, mely őt az oláhpatoki ősi kuriában nemesen szórakoztatva, minden zajosabb és fényesebb élvezetekért kárpótolta – anyjától

öröklött tulajdona volt. Mint a krónika megőrizte, a daliás Károly gróf, éppen a felesége anyjának, Szapáry grófnénak nagy takarékosága ellenére elkövetett, egy ártatlan esete következtében majd elszalajtotta a gazdag menyasszonyt. Egy éretlen szilvát szakított le Károly gróf a mádi kertben és eldobta. A leendő anyós felfortyant: *nem lesz jó gazda, a ki így bánik az Isten áldásával* – mondogatta. A hogy Szapáryné megbecsülte az Isten áldását, úgy becsülte azt Károly grófné Szapáry Etelka is.

Gyakran, mikor egy maga volt csak otthon cselédeivel az oláhpataki kastélyban – a nagy ebédlőbe rendelte az asszony- és leánycselédeket s ott fonatott, varratott velük késő éjjelig, miközben az asszonyoknak és leányoknak dalolni kellett.

Ez a kiváló nő adott életet Andrásy *Gyulának*, a nagy magyar államférfiúnak, *Manónak* a magyar vasipar megteremtőjének, a nagy szorgalmu, ritka műveltségű és tudományu *vas gróf*-nak és *Aladár*-nak a magyar közélet egyik kiváló munkásának.

Az ő elsőszülött fiának, Andrásy Manó grófnak volt a felesége *Pálffy Gabriella* grófnő, az Andrásy asszonyok egy szintén kiváló példányképe. Nemesen és gyöngéden szerető hitves és anya, emberszeretben erős és jótékony főuriasszony, a ki míg egyrésztől vasszorgalmu férjének a megtakarításban és vagyonszerzésben; a család tekintélyének és fényes nevének emelésében oly kiváló, fenkölt lelkületű munkatársa volt: addig a szegények és elhagyottak, az árvák és az özvegyek ő benne nemes patrónájukat áldották. Sokat, nagyon sokat tudnának regélni az ő jóságáról azok a sajómenti apró községek, a melyek fölött az ő védő, segítő karjai annyiszor osztogatták az áldást és jóságban gazdag lelke annyi könnyet törölt le.

Ezt, az Andrásyak nemes tulajdonát képező erényt emelte, soha senki által e hazában még nagyobb mértékben nem gyakorolt magasságba az az Andrásy grófi pár, a melynek neve már ebben az országban és mindenekfölött bérces Gömörben valóságos fogalomná váltott.

Dénes gróf és Franciska grófné!

A jótékony fogalmát rejti ez a két név, melynek személyesítőit az isteni Gondviselés hozta össze egymással és egymásnak nagy-nagy boldogságára. Igazi benső, ideális frigy volt e két nemes lélek frigye; szeretet, hűség, szent érzelem, mely a mai modern világ fölé emelkedve a lelkek igazi nemességének, fenkölt nagyságának szép legendáját teremtette meg.

A magyar társadalom egén, mint fényes csillagpár ragyogott e két név: *Dénes gróf* és *Franciska grófné*.

Ezrek és milliók hálája, örömkönye, boldog mosolya és forró imája szállott e haza minden vidékéről az erények gazdag és Isten előtt annyira kedves lelkek, fenkölt szivek fénylő csillagpárjához. Nem csak fényes, nem csak ragyogó volt e csillagpár, de mint a nap, jótékonyan melengető, életet adó és termékenyítő.

Ismerték az árvák, bánatos özvegyek, nyomorgó szegények, a kiknek annyiszor, százszor és ezerszer, sötét hideg éjben, fényes ragyogással, sugár melegével, enyhíteni a nyomort, a kétségbeesést, messze földről haza

el-ellátogatott. Ismerték a nemzet fakadó virágit: ártatlan gyermekek sok-sok milliója, a kiknek az égről ez a csillagpár az aranyak esőjét, szive melegének, hő szeretetének nagy, nemes érzelmét gazdagon osztotta, hogy azon apáik, bölcs előljáróik házat emeljenek vallásnak erkölcsnek; félőn, szeretettel őrzött kulturának, nemzeti érzésnek, hazaszeretnek; templomot az Isten nagy dicsőségére, emberek hitének erősödésére.

S állnak a templomok! Századokra állnak!... Emberek imái föl az Éghez szállnak!... Állnak az iskolák, erősen, szilárdan!... Gügyögő ajakkal benne a gyermekek két csillagot áldnak...

... Magasan, szédítő magasan a mindennapi élet nagy forgatagjában élő köznapi emberiség fölött ragyogott, tündökölt ez a páros csillag!...

Ragyogott úgy együtt, a hogy soha csillag párosan az égen még nem is tündökölt! Oly nemes szeretet füzte össze ezt a két fényes csillagot, mint a milyen nemes, fenséges volt együtt az a szeretetük, melylyel ragyogásuk éltető nappá lett!

Ragyogott?... Nappá lett?... Hát ma már nem ragyog? Hát ma már nem napja a hő szeretetnek, a jótékonyágnak ez a páros csillag?...

Ragyog ma is! Fénye, jótékony melege zord, hideg télen is melengető tavaszt varázsol a szivbe, óh de a csillagpár itt, ezen a földön már nem együtt osztja melegét és fényét!

Lebukott az egyik; a női ideál, a hitvesi eszmény ragyogó szép képe, az az egyik csillag befutott az Égbe!

Sirnak az özvegyek, az elhagyott árvák; apró kis gyermekek vig magyar nótája, gyászénekre fordul; templomok harangja méla bus zugással nem örömet hirdet: gyászra, fájdalomra változott az öröm, az a régi... régi...

Ez a fájó sóhaj szállott messze, messze, mikor a nagy jóság, a nemes szeretet példányképe meghalt.

S a *Vezércsillagját* vesztett másik csillag fénye a sötét fájdalom fellegébe borult. Vigasztalták százan, vigasztalták ezren s a megnyilatkozó általános részvét ir lett a sebére.

S az a gyászba borult, kincsét, drágaságát minden boldogságát vesztett nemesfőúr, ekkor jellemezte igaz lelke, szive fenkölt érzésével, mély bölcsességével elveszített párját, mondván:

Mily igazuk van azoknak, kik ő benne az én Vezércsillagomat, jó Géniumomat látták, ki előttem világitott, mikor bennem a jónak csak szikrája alig csillámlott meg. Mily igazuk van azoknak abban is, kik kimondják, hogy az én életem annak az igazán nemes nőnek volt szánva, kinek áldott emlékét hiven fogom őrizni utolsó leheletemig.

És ez a talpig ember, ez fenkölt lelkületű magyar főúr az ő meseszerű hitvesével együtt és általa lett a magyarnak örökké feledhetetlen nagy fia.

Életének egyik legnagyobb keserűségét az atyai szigor képezte. Atyja, Andrásy György gróf mint rendkívüli arisztokrata nem jó szemmel nézte a kis Dénes demokrata hajlamait. A fiu gyermek- és serdülő korában ugyanis a gömörmezei Hosszuréten legszivesebben játszott, szórakozott az uradalmi tiszték gyermekeivel.

De legjobban fájt Dénes grófnak, hogy atyja diplomáciai pályára szánta, holott ő itthon akart volna élni és mint gazda érvényesíteni tehetségét és adni és gyámolítani, a mennyit lehet, mert az adakozás már gyermekkorában főjellemvonása volt. Szülőit gyöngéd szeretettel vette körül és sajátkezü munkájával lepte meg őket, különösen anyját számtalanszor. A hosszuréti kastély, mint Dénes gróf szülőháza, telve van ilyen kedves emlékü tárgyakkal.

Csoda-e hát, hogy a gyöngéd, finom lelkületű, meleg szívű Dénes gróf, a kit az apai ridegség, a meg nem értés annyira elkeserített, lelke, szíve teljes erejéből ragaszkodott ahhoz az asszonyhoz, a ki nemcsak szeretete, de ennek a tul finom érzékeny léleknek minden rostját megértette, a ki csak neki, érette élt, a ki maga volt a megtestesült jóság, szelidség.

Nem ismerte, nem látta senki a megboldogult grófnét, az Andrásyynak ezt az angyali jóságú Nagyasszonyát, de ismerték és ismerik lelkét, szívét, nagy jóságát széles e hazában és még ennek határain is tul. Nemes tetteiben, jóságát és keresztényi alázatosságát hirdető leveleiből pedig azok a kevesek, a kik vele lelki összeköttetésben voltak, tanulták megismerni. És e leveleiben mindig, mindenütt ott van: *férjem beleegyezésével*, míg Dénes gróf sohasem írta másként mint: *feleségem meghagyásából*, vagy most, hogy elvesztette: *áldott jó feleségem emléke iránt való szeretetből*.

Mily benső, mily ideális volt e két nemes lélek frigye, azt csak az tudja kellőleg fölfogni, a ki tudja, mi egy igazi Asszony egy olyan férfiúnak, aki az élet sok keserűsége, igazságtalansága után magába zárkózik, kerüli az embert és elfelejt hinni minden szépben, nemesben.

Franciska grófné irányt, utat mutatva férjének boldogította, házi tüzhelyét paradicsommá tette és minden szépre, jóra fogékony lelke figyelmét a szegények, ügyefogyottak, nagy emberi nyomorúságokra terelve a jóltevés, az adás gyönyörét ismertette meg Andrásy Dénessel.

Ezért volt és maradt még ma is *Franciska grófné* Dénes gróf *Vezércsillaga*, jó *Géniusza*. Ezért adakozik Dénes gróf még ma is és fog élete végéig ugyszólván *Franciska grófné nevében*, a megdicsőült asszonynyal így tartva föl a soha el nem muló lelki összeköttetést, így élve áldott emlékezetének mindörökké.

De a gyász él és sötét lepelbe vonja Krasznahorkát, a hol a grófnénak mauzoleumot építenek és a hol a várban *Franciska-szobát* rendeznek be az ő emlékezetére.

És hazahozzák *Franciska* grófné drága hamvait. Örök nyughelye ott lesz Krasznahorkaváralján, lent a büszke sziklavár alatt elterülő lapály erdővel koszoruzott lágy ölen, künn a szabad természet nagy székesegyházában, melynek boltívét a napot és csillagokat ragyogtató végtelenség fogja képezni.

*

A megdicsőült Nagyasszony nevét pedig a hálás emlékezet őrzi. Ragyogása ideálja lett minden igaz női léleknek. Nagy szívjósága bibliai alakká emelte őt, a kiről legendák a messze jövőben is beszédes ajakkal fognak szólani.

Szeretet- és hódolatteljes hálával, mélységes meghatottsággal, szinte áhitattal emlegetik az *Andrásy Dénesné* grófné nevét. És az ideálokért lelkesülni tudó és háláját, szeretetét nemesen leróni igyekező és a minden nemzedékeknek nemes példát hirdetni akaró jelen Franciska grófné emlékezetének *igazi érdemét, mélységes erkölcsi jelentőségét* is megadni óhajtja.

Megadni úgy, a hogy azt a *legnagyobbak* sorában helyet foglaló, a hit és erkölcs, a fenköltség és lélek nemesség, a szeretet és jóság példaadójának megadni oly édes kötelesség.

Szobrot, minden jót, szépet és nemeset hirdető emléket óhajt állítani Rozsnyó rendezett tanácsu szabad bányaváros a letűnt, de fényét reánk örökké sugárzó *Vezércsillagnak*; szobrot *Andrásy Franciska* grófnénak!

Ott az ősrégi város történelmi nevezetességű piacán, a kurucok hős vezérének nevére elnevezett *Rákóczi-téren* fog ez a szobor állani és az idők végteleneig fogja hirdetni az *Andrásyok legnagyobb Nagyasszonyának*, a női ideál eszményi mintaképeinek emlékezetét!

*

És most röppenjen lelkünk még egyszer vissza Krasznahorka várának sok századok viharát kiállott patinás falai közé. Ihletett szívvel, fölemelkedett lélekkel lépünk a kis kápolnához vezető lépcsők faragott kövére, vonuljunk ezen föl a külső bástya gyűrűs terraszára, a hol a kis kápolna, mint az ur szentelt hajléka fogadja imádkozni vágyó lelkeinket.

Imádkozzunk!...

*

A vár alatt elterülő falu apró fehér házacskái között méltóságos egyszerűségével válik ki az uradalmi kormányzói lakás. Ezen állapodjon még meg a tekintetünk.

Ebben a házban végzi nemes munkáját az az ember, a kit a Gondviselés nehéz időkből Andrásy Dénes mellé rendelt, hogy megtört lelkének vigasztalója, fölemelője, tanácsadója legyen: *Sulyovszky* István uradalmi kormányzó ez, a kit bokros érdemeinek elismerésül néhány nappal ezelőtt tüntetett ki a király a kir. tanácsossággal. E ház fölött is lebeg Franciska grófné virrasztó szelleme, mert ebből a kormányzói lakból indul utjára a gróf szívében – a Nagyasszony emlékezetének szeretete- és tiszteletéből – megfogamzott eszme: *a jóságnak, az emberszeretetnek minduntalan meg-megújuló diadala*.

Ebből a hajlékból indul utjára, hogy oda visszatérve, innen újra abba a nemes szívbe jusson, a melynek egyedüli gyönyörűségét *Franciska grófné* emlékezetének meg-megújulása, soha el nem mulása képezi.

Mint fehér galamb kel szárnyra innen a gróf nemes szívében megfogamzott jóság s mint Noe galambja tér vissza az öröm, a béke olajágával.

A szeretet és jóság ezer és ezer szála innen indulnak utra és itt futnak újra össze, szakadatlanul.

EMLÉKEZETÜNKRE

S ott magasan e hajlék háttérében szilárdan áll az ősi sziklavár, benne az Andrásyak Nagyasszonyainak megőrzött emlékeivel, amelyekhez most a legnagyobb, legnemesebb Nagyasszonynak, Franciska grófnének soha el nem muló emlékezete költözött.

Álljon szilárdan az idők végtelenségéig!

Jegyzet. A fölolvadás szövegét 16, következő s mindig az érintett helyen alkalmazott vetített kép élénkítette: 1. Serédy Zsófia. 2. Krasznahorka vára. 3. A két kis ágyu. 4. A Rákóczi szekrény. 5. Serédy Zsófia hamvai. 6. Régi oltárkép. 7. Andrásy Józsefné Csáky Valburga grófnő. 8. Andrásy Károlyné Szapáry Etelka grófnő. 9. Andrásy Mánóné Pálffy Gabriella grófnő. 10. Dénes gróf és Franciska grófné. 11. A hosszuréti kastély. 12. A mauzoleum helye. 13. A Rákóczi-tér Rozsnyón. 14. Följárati a kis kápolnához. 15. Kis kápolna. 15. Uradalmi kormányzói lakás. 16. Allegorikus élőkép. 17. Sulyovszky István kir. tanácsos, urad. kormányzó.

A fölolvadás kapcsán bemutatott képek, nemkülönben maga a fölolvadás és óda is a budapesti *Szalón Ujság* holnapi számában fognak megjelenni.

(*Rozsnyói Híradó, 1903. március 15.*)

Egy kedves ismerkedés.

Egy daliás, huszáros képű főherceg és egy szelid képű tudós professzor hogyan kerülnek ezek így össze a mi jubileumi számunkban? kérdik bizonyosan többen, mint nem, olvasóink közül.

Hát bizony csodálatosak a Gondviselés utjai!...

Ez a jóságot és szelidséget visszatükröző arculatu professzor nem más, mint *Ihnatko* György, volt losonci főgimnáziumi tanár, a *cigánynyelv* nagy mestere és kutatója és ez a daliás huszáros képű főherceg József, a mi *István* nádorunk fia, a magyarok legnépszerűbb, legjobban szeretett főhercege, a szintén passzionátus *cigánynyelvész és cigány-protektor*.

Ihnatko György mint afféle *nyelvészkedő* ember, sok érdekes és még a laikusokra nézve is fölötte becses és nemesen szórakoztató dolgokat irogatott össze és ez írásaival életében lapunk hasábjain többször kedves olvasmányokat nyújtott. Szóval munkatársunk volt ő, a kiről e helyütt megemlékeznünk kedves kötelesség.

Nem méltatva érdemlegesebben az ő, amugy is illetékesebb helyen méltatott nyelvészeti munkálkodását, e tárgyban megjelent értekezéseit, külön álló műveit és *Cigány nyelvtan*-át, itt csak az ő bohéméletének egy kedves epizódját közöljük, azt a melynek során őt sorsa *József főherceggel* legelőször összehozta.

Bérces Gömörnek legbércesebb és a regényes völgyéről oly messze földön ismeretes *Garamon* történt. *Ihnatko*, mint a budapesti *Philologiai Társaság* tagja, mint eleven és folyton buvárkodó tanár a 70-es évek végén, bolyongásaiban egy ízben *Mayer Miksának* volt vendége. Éppen

ebben az időben látta a garami vadászaton vendégeül *Coburg* herceg *József főherceget*.

A vendéglátó herceg magas vendégét az uradalom tisztikara, mikor a Garamra érkezett és a herceg egyik kastélyában megszállott, nagy fáklyászenével tisztelte meg. Kellemes őszi este volt. A lobogó fáklyák füsttől beárnyalt vöröses fényében a Rákóczi-induló hatalmas zenéjétől kísérvé hullámzott az ünneplő tömeg s köztük *Ihnatko* György is a kastély felé.

A hercegek észrevették mi van készülöben s hogy jobban láthassák a fölvonulást, a kastély erkélyére léptek, a honnan azután derült arccal szemlélték a mozgalmas képet és hallgatták a zenét. A fölvonulás annak rendje és módja szerint megtörténvén, a fáklyások tágas kört formáltak az erkély előtt és lelkes *éljen-zésekkel* üdvözölték a magas vendéget és vendéglátó házigazdát. Egyszerre csak, mikor a zene elhallgatott, mint a rugó pattant a tágas kör közepére *Ihnatko* és érces hangon, a melyre még a sötét zöld fenyővel borított sziklák is visszadörögtek, *ékes cigány szóval köszöntötte József főherceget*.

Lent az ünneplők táborában mindenki ámulva tekintett a *vakmerő* fiatal tanárra és a tisztikar öregebb tagjai lassan lassan a hévvel cigányul szónokló tanárhoz közeledvén, *leinteni* s a szerintük *kinos helyzetnek* véget vetni igyekeztek. De *Ihnatko* csak nem tágitott és bátran adta ki szózatot ajkán a csittegő és csattogó cigány szók áradatát.

Fönn az erkélyen boldog mosolyban csillámlott föl a főherceg főszege szemé és meg sem várva azt, míg *Ihnatko* szavait befejezi, könnyed és rugganyos lépésekben sietett le az emeletről, ki a fáklyások és zenészek táborába, egyenesen *Ihnatko*hoz, a kinek jobb kezét nyújtotta, bal kezével pedig jobb vállát érintette és őt a következő szavakkal illette:

– Szép, nagyon szép! Köszönöm!

Ezeket a szókat azután egy egész diskurzus lassu sora követte, a mely a nyájas és *kedves főherceg és Ihnatko között kizárólag a cigány nyelvről és a cigányokról folyt*.

A Garamon így esett ösmeretség, aztán éveken át fönnállott a nyelvészkedő főherceg és tanár között és sürü levélváltásban nyert folytatást a cigányok nyelvéről, a Garamon élő szóval megkezdett eszmecsere.

Hogy milyen nagyra becsülte *Ihnatko* tudását és személyét a herceg, teljesen kiviláglik abból az eredeti levélből, melyben a főherceg a neki *Ihnatko* által megküldött cigány nyelvtant megköszöni. De szóljon maga a levél:

Tekintetes Tanár úr!

Fogadja legőszintébb hálámat cigány nyelvtana átküldéséért. A legnagyobb érdeklődéssel tanulmányoztam ezen érdekes munkáját, mivel magam is dolgozom egy összehasonlítható nyelvtanon és szótáron, mely a különféle cigány tájszólásokat tárgyalja és egyszersmind az ó- és új ind nyelvekre visszavezeti.

Tapasztalataim szerint azon cigányok, kik Önnek figyelmét magukra vonták a cseh-morva és magyar tájszójárás között állnak, azonban a mássalhangzók használata szerint sokat az oláh és szlapon vidékeken

szokásos kiejtésből is elsajátítottak. A nyelvtan közelebb áll a cseh-morvához, mint az alsó vidéki és erdélyi magyar cigányoké.

Ha egészségem helyreálltával haza térendek és Jolsva vidékét meglátogatandom, legnagyobb örömömre szolgáland élő szóval köszönetemet Önnek szivességeért megújíthatni és nyelvészeti eszmecserében györködhetni.

Glionban, 1877. május hó 27.

Őszinte tisztelője: *József fh.*

Mikor pedig *Ihnatko* György 1885. évi szeptember hó 14-én, életének javakorában elhalt és mi kedves munkatársunkat gyászoltuk benne, *József főherceg* is kifejezést adott az elhunyt családja előtt részvétének és szép levélben kondoleált özv. *Ihnatko Györgyné sz. Borbás Teréziának*.

Ihnatko György özvegye férje halála után, némely a cigány nyelvészetre vonatkozó jegyzeteket is küldött a főhercegnek, a melyért a főherceg köszönetét udvarmestere útján e sorokban fejezte ki:

Igen tisztelt Nagysád!

József főherceg u Ő cs. és kir. Fensége azon kegyelmes megbízásban részesített engemet, hogy Nagysádnak a folyó hó 26-án kelt becses levelében jelzett iratok átküldéseért Ő cs. és kir. Fenségének szives köszönetét kifejezzem.

Fogadja Nagyságod kiváló tiszteletem nyilvánítását. Budapestben, 1894. jan. 31.

Vécsey Sándor báró, főudvarmester.

József főherceg fenkölt lelkületére, leereszkedő nyájaságára és nemes jóindulatára mutatnak különben mindama levelek, melyeket *Ihnatko* özvegyéhez és leányához Mariskához, most férjezett, *Frick* Györgynéhez eljegyzése alkalmából sajátkezüleg irt sorokban intézett. – Ez az utóbbi levél így szól:

Tekintetes Kisasszony!

Óhajának eleget téve, fogadja ezen sorokat tőlem, melyekkel egyszersmind legőszintébb üdvkivánataimat küldöm egybekeléséhez. Legyen önnel Isten legdusabb áldása és kövesse minden lépését a boldogság.

Fiumében, 1897. évi május 2.

Kiváló tisztelettel: *József fh.*

És *Ihnatko* a milyen fáradhatatlan volt az ő nyelvészeti kutatásaiban, éppen olyan buzgó és önzetlen volt egyéb irodalmi munkálkodásában is. Még sokat várt tőle a magyar és cigány nyelvész, de fájdalom, tetterős lelke a mulandóság porhüvelyének emésztő férgével megküzdenni nem tudott és pályája derekán a halál lett fölötte győztes.

(*Rozsnyói Híradó*, 1903. február 22.)

Egy délután Berzétén.

Nagy Napoleon babonás volt, akár egy barkó sorosányok. Komám, *Vay* Sándor gróf – a kinek viszont én is száraz komája vagyok – babona dolgában sem Napoleonnak, sem sorsányoknak nem enged. Mikor csütörtökön délután vármegyénk kedves *Méltó urához* Rozsnyóról elindultunk, hogy tiszteletünket tegyük és a piacon végig, Berzétére utnak eredtünk, két-három füstöképü bohém, a jó tavaszi napsugárban sütkérező termetes roma köszöntött nyájasan.

– No koma, szerencsénk lesz. – Mondja Sándor.

– Reánk fér, édes jó komám. – Mondom én.

Már a *Baki malom* táján görgött velünk a kocsi, mikor két kéményseprő szembe jött velünk s mikor elhaladjuk, szintén nyájasan köszönt.

– No koma, most már bizonyos a szerencse, mert kéményseprővel találkozni föltétlenül az.

– Legyen hited szerint! – Feleltem elmélázva.

Hogy befordultunk a berzétéi kedves kuria kertjének fakadó bokrai közé s utóbb beléptünk a diszkrét eleganciával és izléssel berendezett termekbe, igaz magyaros vendégszeretettel fogadott a mi *Méltó urunk* és pár perc mulva a pipázóba, kis társaságunkat diszitendő, lépett be a vármegye nagyrabecsült *Méltó asszonya*.

Kedvesen, lelket és szívet nemesen gyönyörködtető tárgyakról folyt a társalgás, elevenen csobogva, mint a kristálytisza hegyipatak, majd méltóságosan, mint a fedelmi Duna.

Egyszerre csak négy jövéru nemes állattól, játszi könnyűséggel vont, nyitott hintó fordult a nemes uri portára.

Hatalmas szép férfialak ült a hintóban, balján egy másik férfival. Néhány másodperc és már a diszkrét termekbe léptek.

Szinről-szinre láttuk azt a szép, daliás embert, a kinek kondor fürteire az ősz permetező dere szállt, mig gondosan ketté osztott nagy szakállát már az *első hó* hermelinje vonta be. Szinről-szinre láttuk, kellemesen csengő hangját hallottuk; jóságot, gyöngédséget, egyszersmind igaz férfias nemességet, lelki és testi erőt tükröző szemébe néztünk annak a talpig embernek, a kit *Andrássy Dénes* grófnak hívnak, a kinek a nevét, mint fogalmat, a nemesnek, a jónak és szépnek fönséges fogalmát ismerik.

Igen, mi szemtől szembe állottunk, mi beszélünk *Dénes* gróffal, a ki uradalmának kormányzójával, *Sulyovszky* István kir. tanácsossal *Hámos* László főispán és neje, a *Méltó asszony* látogatására Berzétére kocsizott.

Ime, itt a mi szerencsénk! Ime, így teljesült a babona!...

A pipázóban, a még soha így és a most jelenlévők közül össze nem jött társaság kedves csevegése indult napsugaras és melengető, fényes és tündöklő, majd bus, majd fölfölcsillanóan kedélyes utjára, miután a bemutatkozások megtörténtek és a kegyes *Dénes* gróf, az ő lelki ösmerőseivel mindenről, a mi nemes szívébe otthont bir, lebilincselő társalgásba kezdett.

EMLÉKEZETÜNKRE

Felejthetetlen másfél óra volt az, mely előttünk a rügyet fakasztó március hó 26-ika délutánját oly emlékezetes ünnepnappá avatta. Hiszen olyan jól esik az a magunkforma fakó tudósoknak és poétáknak, ha a közélet és hatalom egy kedves emberének a vendégszerető házában, *a szivben és lélekben oly nagy magyar főúrral* és annak igaz szivü, nemes lelkületü emberével összejöhetünk. Az égiek csodálatos gondviselésétől sugalmazott egy olyan *dodonai rejtélylyel* írott levél vezetett minket oda, a mely levelet, mert az Andrássyakat jellemző *fél-gondolatát* olvastuk ki belőle – csakugyan megfejtettünk.

Másfélórai, mesébe illő időt töltöttünk el a berzétei Hámos kuriában, egy olyan disztिंगvált társaság kedves keretében, melynek kimagasló alakjaként egy szép legenda, egyik *itt maradt* nagy szereplője is jelen volt, reánk nézve valóban szerencse.

Mikor bucsuzásra oly kedvesen, oly kitüntetőleg – mondjuk ki – keresztényi alázatossággal nyújtotta kezét, nekünk, *a poétáknak is*, még egyszer szó esett a még most is fényesen ragyogó *Vezércsillagról*.

A *Méltó ur* ugyanis köszönetet mondott – mint főispán – a vármegye területén évtizedek hosszú során át tett jótékonyaságokért.

– Nem az én érdemem – mondotta a gróf, elutasítva magától az elismerést – *tanítómesteremé!*

– Igaz, gróf ur! – mondotta a főispán – de a *kitűnő tanítványt* is elismerés illeti.

Megismételt szívélyes bucsuzás után az előállott négyes fogat kényelmes ülésébe ereszkedett a gróf és kísérelő kormányzója és mikor a tüzesvérü paripák hámjá, gyeplője megfeszült, kalapját lengetve intett *Isten hozzád*-ot annak a kedves kuriának, melyben *először*, de nem *utoljára* volt s a melynek vendégszeretetét mi a komával még két óráig élveztük s azután, mint a gondolat repültünk, szivünkben és lelkünkben anyi szép, annyi fölemelő gondolattal haza, szerény otthonunkba.

Valóság volt-e ez, vagy álom?!...

(*Rozsnyói Híradó, 1903. március 29.*)

Rozsnyói húsvéti szokások.

Serkedező tavasz rügybontó melege meghozza a húsvét főnséges ünnepét. Városban, faluban ünnepre gyűl a nép. Örömet ünnepel, a megváltás kedves, boldog ünnepét.

Ilyenkor a város, falu megélénkül. Ünneplő ruhában, ünneplő közönség csapatostól siet az Isten házába hála-láját leróni, segedelmét kérni. Mikor pedig a hit szent kötelmeinek leróttá adóját, ősi szokás szerint öntözködni készül.

Kezdve az apróság ártatlan örömen, rózsavizzel való nagy öntözködésén, fölntettek tréfáján, játszi kedvtelésén, végezve az öregek szokásnak hódolásán, mely rendszeren már csak abban nyer kifejezést, hogy egymás *tenyerébe* egy-egy kis vizet öntenek, hogy azután egymás szemébe

locsantsák – elejétől végig lezajlik a szokások hosszú serege.

Ezek közül a húsvéti szokások közül egy igen kedves és érdekes szokást, mely Rozsnyón, a *pallagi* szegényebb nép soraiban még ma is él, mint a multak megőrzött öröke – említünk itt föl. Ez az öntözködés engedélyének a versben való kikérése. Mikor az öntözködő legény a leányos házhoz jön, így szól a ház urához:

Kivirradt a tavasz ma húsvét napjára,
Uj életet öltött ismét föl magára.
Én is e szent napon örömet hirdetek,
Mert Jézus feltámadt, ezen örvendjete.
Már régen szokása minden kereszténynek,
Örvendezni e nap ifjunak és vénnek.
Én is köszöntöm hát ezen szent napunkat
És hozzá frissitem szép leánykájukat.
Mert hogy mit akarok, már azt is megmondom:
Öntözködni jöttem. A szót nem cifrázom.
Frissítő balsamos víz van a kezembe,
Ez hozta Húsvétot emlékezetembe.
Engemet öntöző Apollónak hívnak;
Vizemtől a lányok friss életet birnak.
Kérem hát alásan e háznak urát
Engedje megöntni kedves leánykáját!

Az engedelem persze el nem marad s így az iruló-piruló leányzó a *frissítő balsamos vízzel* amugy magyarán megöntözik. Egy kis sikoltás, egy kis törülközés után csakugyan *frissülve* sűrög-forog azután a leányzó a szives vendéglátás körül. Az öntözködő legény azonban nem sokáig marad, mert még más helyre is utja van. Végzi tehát látogatását és e rövid verses mondóka után távozik:

Hogy e hajnali víz ezüst szín cseppjei
Legyen reánk nézve *frissesség jelei*
És hogy alázatos kéréseim után
Áldja meg magukat Jézus az ő jobbján.
Szivemből kívánom.

Kedves és becses a népek mindama szokása, mely bizonyos ünnepekhez fűződve annak a népnek erkölcsi életét jellemzi. Becses különösen ma napság, mikor e kedves szokásokat a civilizáció hódítása elpusztulással fenyegeti.

Szokásaik, erkölcsök jellemzik a népet legjobban.

(*Rozsnyói Híradó, 1903. április 12.*)

Népies kalendárium és időjósítás.

A magyar nép általában nagy megfigyelője az időjárásnak és e tekintetben szerzett tapasztalatai alapján a *helyi időjósítást, babonát* szereti üzni és bizonyos felőlőbb jelenségekkel járó tüneményekhez, napokhoz nemzedékről nemzedékre hagyományképpen szálló jellemző szólást, példaszót, tréfát, mesét, mondókát, versezetet fűz.

A barkó és palóc népnél garmadára gyűjtöttem ilyeneket. *A csillagokhoz* például a következő babonát, mondást fűzi: A hulló csillag halált jelent. Leszakad valakinek a csillaga. Űstökös csillag járása nagy háborút hoz. Annyi, mint csillag az égen. Tiszta, fényes, mint az ég ragyogó csillaga. Szerencsés csillag alatt született. Csillag ragyog, nem kantár. (Csillagos szerszámú lovon hiába várja a leány a rózsáját.) Csillagos ló (homlokán fehér folt) sorába akad a táltos.

Az esőről: Csendes eső, nagy növesztő. Úgy sírt mint a záporosó. Úgy dől az eső, mintha vederből öntenék. Hosszas eső, rövid haszon. Adtál Uram esőt, de nincs köszönet benne. (Alkalmatlan időben jött, vagy kártékony záporosózéskor.) Eső, napsütés, ragyaverés. (A növényzet levele rozsdát kap.) Ha a szamár ordít, eső lesz. Ha a só megereszkedik (megnyirkosodik, nedvesedik) eső lesz. Ásítózás: esőzés. Tyúkszemfájás: nagy esőzés. Köszvénytörés: nagy esőzés. Lepi a jószágot a légy: nagy eső lesz. Lenten (alacsonyan) száll a fecske: esőt érez. Porba fürdik a veréb: eső lesz.

Az évszakokhoz: Egy fecske nem csinál nyarat. Ha nyárba nem gyűt, télen nem eszik (másutt: nem fűt). Gyenge mint őszvel a légy. Véka eső, köből sár (ősz). Köből eső véka sár (tavasz). Télen éli világát, mint a paraszt. Nyáron szakadásig (munkában), télen alvásig. Téli fának ritka az árnyéka. Genge tél, gyenge nyár.

A felhőkhöz: Fodros felhő paradé. (Báránfelhő nem hoz esőt.) Oszlik mint a báránfelhő. Sűrű felhő, ritka eső. (Zivatar.) Sötét felhőnek belési is van. (Jég van benne.) Füst csak füst, de nem felhő, ha fodros is. (Érvénytelen dologra, cselekedetre mondják.)

A fénytüneteményekhez: Tüzes tündér vízen szaladgál. Tüzes mennykő csillog-villog. Iszik a szivárvány. A szivattyús kút is *szivárványos*. Tarka akár a szivárvány. Csillaggyulás, földelmulás.

Az időjáráshoz: Alul derül, bocskor merül. Borura derü. Ha a Nagybikk (Bükk-hegység) pipázik, a kaszás is megázik. Udvara van a holdnak, harmadnapra megjön az eső. Félnedves, mint az áprilisi idő. Sok mák nagy drágaság. Sok egér nagy szükség. Békák zsandja (lármája) esőt jelent. Szárazságra is villámlik. Üres tál jó idő. (Ha az asztalról üresen kerül le a tál, szép és jó idő lesz.) Csináljanak jó időt. (Fogyasszuk el a tál összes tartalmát.) Sűrű méhjárás, esőzés.

A harmathoz: Nagy harmat, szárazság. Kevés eső, harmat. Harmatos reggel aranyat hoz. (Ki jókor kel, aranyat nyer vagy lel.) Harmatos orcával ne járj a napon. Harmat is jó, ha eső nincs. Árpát harmaton vágj, harmaton köss. (Reggel, este arass, reggel, este kösd kévébe.) Orbánc ellen harmatval mosakodj.

A hóhoz: Nagy hó, nagy lucsok. Fényesen születik, piszkosan pusztul. Tiszta mint a leesett hó. Hóba, homokba nyomra találsz. Nem mindig tapad a hó. (Nem mindig papsajt.) A hó is megfagy a nagy hidegbe. Nagy hó jó bunku, kis hó semmi se. (Nagy hó jó takaró a mező növényzetének, kis hó semmi se.)

A holdhoz: Sápadt mint a hold. A holddal változik. Fényes a hold, mégse nap. Égi lámpás holdvilág, régen

várákozok rád. Ujságba (-kor) ne vess, ne ültess, mert semmi foganatja sincsen. Újholdra változik. (Esős idő jóra, szárazság esőre.)

A jégesőhöz: Jégverés büntetés. Jeges eső rossz kása, sok mindennek romlása. Ha jég esik, elibe kell harangozni. Barboncás gyiák jégesővel jár. A merre idegen (más községbeli) hótat visznek, jég veri el a határt. Mikor jégeső esik, baltát, piszkafát, pemetét vess elibe, egybe (azonnal) eláll. Jégveréskor penitenciát tarts, oszt' im elkerüld. Nem aszalják a jeget, ha elteszik. Jég hátán jég (bármilyen vastag), mégis beszakadhat (bizonytalan).

A naphoz: Naptúl virit, naptú' hervad minden. Egy nap száz csillaggal ér föl. Nem minden nap ragyog a nap. Magasan járó napnak kicsiny az árnyéka. A napba bolond ember néz. Nyugtával dicsérd a napot. Napos nap után borus nap. Veresen kelő nap esőt hoz. Veresen nyugodó nap szelet hoz. Fellegbe nyugodó nap fellegbe kel. Ha egész álló nap borongós volt is az idő, de tisztán szállott le, másnap tiszta idő lesz. Borulatba nyugodt nap esőt hoz. Forró nap sütése, eső érkezése. Forró napsütésbe is kilel a hideg, ha benned van. Nap ellen nem kell ködmön.

A szélhez: Repű', akár a szél. Úgy ment, mint a forgószél. Sebesebb a szélnél. Nem mozog a levél, ha nem fújja a szél. Tőgyfa levél, nyárfa levél, mindet összesodri a szél. Csak a szele rossz. (Szeles, hideg időre.) Szél a szél, ha meleg is. Olyan (sovány), hogy a szél is elviszi. Széllel bélelt. (Szeles, szeleburdi.) Ma valahol akasztanak. (Mondják, ha nagy szél fú.) Bolond lyukból bolond szél fú.

A villámhoz: Messzi villámnak késő mennydörgési van. Ne fé' tőle, ha a csattogását hallod. Száraz villám tüzet éleszt. Ha villámlik, be kell az ajtót, ablakot zárni. Méhhuzódik, mint akit az istennyila ér. Ahova a mennykő leüt, arra a helyre savanyú tejet kell önteni, hogy a tüze tovább ne mennek. Ég nyílása, ég zengése háborút jelent.

A zivatarhoz: Zivatarok veszedelme barboncások öröme. Minden zivatar Isten ítéleti. Nagy ítéletbe (-kor) hogy semmi veszedelem ne legyen, a szénvonót kell az eresz csepegése alá tenni, oszt' barka cicáját égetni. (Szárított, szentelt barkát minden barkó háznál lehet találni.)

Az év egyes napjaihoz fűződő mondókákat, példabeszédeket, tréfákat, babonákat következőkben adom:

Vízkereszt napjához (január 6): Ha kerékvágásbo' iszik a madár vízkeresztkor, még az izéket is eltedd. (Nagy takarmányszükség lesz.) Jaj morzsongós (esős, ködös, borongós) vízkereszt, te leszel rajtónk kereszt.

Vince napjához (január 22): Ha meccsordú Vince, mettelik a pince. (Ha Vince napján enyhe időjárás van, nagy szőlőtermés, sok bor lesz.) Vince napján csoroghat, de azutég kopoghat.

Pál napjához (január 25): Ott hagyott, min Szent Pál az oláhokat. Medvét látni Pál után kurta telet jelent. Pál fordulatjára im meglássuk. (T. i. akkor változik az idő.) A gyermekesereg ezzel a verses mondókával illeti Pál napját:

Kitapodott a medve,
De csak nem lett jó kedve.

EMLÉKEZETÜNKRE

Kifordút, méffordút,
Visszalépett, memmordút.

Márton napjához (január 30): Márton ludja se kövér má'.

Balázs napjához (február 3): Ha Balázs dagaszt, Benedek (márczius 25) fagyaszt.

Péter napjához (február 22): Péter mutatja mē' Józsefet. (Ha Péter napján hideg van, József napra enyhül, ellenkező esetben fagy.)

Sándor napjához (márczius 18): Sangyi-Bangyi virí ki! (A napsugarat nagyon óhajtó gyermekek mondogatják a borongós égboltra.)

József napjához (márczius 19): József sütési fagyos vakaró. (Ha József napján verőfényes idő van, tavaszi fagyok lesznek.)

Benedék napjához (márczius 25): Ne higgy Benedeknek, inkább a ködmennek! (Még hideg van, ha nap süt is.) Benedék, kilyukadt a fenekéd! (Mondogatják különösen a gyermekek.)

Szent György napjához (április 24): Szen'-Györgye mezőt láss! (E napon már legelőre hajtják a jószágot.)

Zsigmond napjához (május 2): Zsigmond napra (-kor) iborkát ültessetek, Péter-Pálra hogy dosztig ehessetek. Zsigmondnak örül Gazsi! (Mondják a tavaszt alig váró cigánynak.)

Pongrác, Szervác, Bonifác napjára (május 12., 13., 14): Nagy hatalmat vehetnek még a fagyos szentek. Bundába jön Pongrác, mégis méffagy Szervác, temetyi Bonifác! E három fagyos szenthez Orbánt is (május 25) hozzávéve, ilyen rigmust mondanak:

Szervác, Pongrác, Bonifác, hárman tésznek egyet,
Virágjába lészegyik a barackot, meggyet!
Orbán sereghajtónak a végire marad!
Ő szegyí le azutég, ami mém memmarad.

Medárd napjához (június 8): Negyven napig sír Medárd, ha rákegyi. Medárdusi esőbe' nincsen köszönet. Ha mindétig vártad is (t. i. az esőt): Medárdusra ne kívánd.

László napjához (június 25): Laci László legyék! (Állandó jó időt hozzon.)

Péter-Pál napjához (június 29): Péter-Pál után kaszád, fened készen legyék. (E nap után kezdik rendes körülmények között Barkóságon az aratást.) Péter után emlékezz Pálra.

Jakab napjához (július 25): Ma van Jakab nap, iszik kántor pap, de a szegé' harangozó akkor, mikó kap.

Lőrinc napjához (augusztus 10): Genge (kicsi) gyermek, Lőrinc után ne füröggyé', mer mēh'hugyozza a béka.

Bertalan napjához (október 24): Bort hozhat Bera, meg új kényeret.

Demeter napjához (október 26): Demeterkor ereszd össze. (E napon eresztik össze a juhokat üzekedésre.) Demetertő' Demeterig (egy esztendeig) bion jó tapodás. Tudod mikor? Demeterkor! (Mondja a leány a vele izélkedő legénynek.)

Katalin napjához (november 25): Hogyha Katalinba jégen áll a liba, fekete karácsony lesz a sorba hiba. (Fagyos Katalin esős karácsonyt hoz.) Útyi Petyi Katyit! (Mondják, mikor a toronyóra üt.)

András napjához (november 30): Bangyibó' lesz András! (András napja hozza meg a telet igazán.) András formálja az ólmost!

Miklós napjához (december 6): Ha Miklóstra vetyi, fel is nevelhetyi. (T. i. a Miklós napjára – egy-két nappal előbb vagy utóbb – vetett malacok legjobbak tenyészőknek, maglónak.) Bion ő se miklósi fakadás! (Nincsen jó erőben.)

Szilveszter napjához (december 31): Nem sokáig tart már, elviszi Szilveszter. (Mondják a rossz esztendőre abban a reményben, hogy az új jobb lesz.)

A *hónapokhoz* ilyen szólásokat fűznek: Január előljár, február a nyomán; március szántó-vető, április neveltető; május szépen zöldellő, a június nevelő; a július érlelő, az augusztus csépelő; szeptember gyümölcsshozó, az október borozó; a november teelő, a december pihenő.

A hét egyes *napjaihoz* pedig a következő szólásokat fűzik: hétfő hetibe; kedd kedvibe; szerda szerelmibe; csütörtök csűrőbe; péntek pitvarába (vagy pendelébe); szombat szobájába; vasárnap kétszer az istenházába.

(Gömör-Rozsnyó.)

(*Magyar Nyelvőr*, 1903. október 15.)

Régi farsangolás a vidéken.

Nem úgy esik már a farsangolás sem, mint apáink idejében. Futkározó gyermekkoromból emlékezem még azokra a jóízű farsangokra, a melyeket vidéken nemes uraimék hajdanában megcselekedtek. Persze az időjárás is más volt ám akkor. Kristályos hólepel borította a földet, kemény fagyokban megedzett utakon siklottak a szánkók. Igazi téli idő volt, nem lucskos, csatakos, mint mostanában.

Bizony, bizony változtak még az idők is! Emlékezzünk hát a régiekről.

*

Nagy sürgés-forgás, elevenség van a falu uri portáján. Már korán reggel makkon pompásra hizott fiatal süldőt öltek. Máglyaként lobogott a disznópörzsölés tüze a majorság tágas udvarán. A kertész, a ki egyszersmind a hentes mesterséget is értette, legényeivel sürgött-forgott a disznó körül.

Az ispán a pincében foglalatoskodott és lopózta, csapolta a jó hegyi borokat üvegekbe, hogy a nagy farsangi vacsorához minden készen legyen. Hát még a konyhán! Ott folyt csak igazán a munka. Sült, főtt a sok jó eledel.

Az inas és szobaleány-népség pedig a nagy ebédlőt alakította diszes táncteremmé, mert hiszen ott fognak este jó cigányzene mellett mulatni, táncolni a nemes urleányok és urfiak, no meg a jó vérű öregek közül is sokan, a kik egybegyülekeznek.

A belső szobák egyikében pedig, már néhány idősebb úr együtt a házigazdával a jó szilvoriót kóstolgatja, közbe-közbe adomáznak s nagy tajtékpipákból eresztgetik a jó fináncolatlan dohány bodor füstjét.

Az ebédelés minden nagyobb ceremónia nélkül esik meg. Már ozsonna tájban azután megindul a vendégek érkezése. Ki szánkán, ki kocsin fordul a kuria udvarára s van nagy öröm, hangos üdvözlés, mikor újabb és újabb vendégek érkeznek.

Itt-ott két-három szánkán is egy-egy népesebb uri familia tagjai érkeznek meg; ismét más előfogatokon a vidék nagyreményű fiatalága.

Mire leszáll a téli est homálya, már együtt van a társaság. Asszonyok, lányok, öreg és fiatal urak, no meg gyermekek is; hiszen a farsangból nekik is ki kell venni a részüket.

Egy-két szobában már az öregebb urak ugyancsak ütik a nemzetit, adják a vizit, vágják a kóstát és közben sűrűn kvaterkáznak. Urasszonyoméék friss hírekkel traktálják egymást, míg a fiatalság a nagy ebédlőben játsza a *hogy tetszik*-et és más egyéb *zálogosdit*. Persze közbe-közbe a szívek is meg-megnyilatkoznak s boldságban(!) telnek a percek.

Egyszerre azután a tágas tornácra csak rázendíti a cigánybanda is. No ettől kezdve se vége se hossza a táncnak. A nagy és módos vacsorát, melynek izletesebbnél-izletesebb ételei és italai alatt csak úgy nyög a nagy tölgyfa-asztal és hozzátoldott kisebb-nagyobb asztalok, végigvezeklik ugyan a fiatalok, de mihelyt az illendőség megengedi bontják az asztalt s újra táncba kapnak.

Szól a zene, folyik a tánc és az öregebb urak gárdájában is megmozdul az ősi magyar vér, kikivánkozik a virtus s bizony ők is táncba kapnak és visszaálmodva az elmúlt fiatalságukat, egy némelyike még az urfiakon is tul tesz.

A zuzmarás, derült téli reggel, mikor még vörös peremén a nap is utjára indult már, még mindig táncba, multságba látja a farsangi társaságot.

Lassan-lassan bontakozott szét a lányok bokrétája, fogyott a fiatalemberek gárdája. Hatalmas bundákba pakolódva ültek szánkóra, kocsira és hajtottak haza, hogy holnap vagy holnapután ismét más helyen találkozzanak és újra mulassanak.

Egy-egy kisebb társaság maradt csak együtt, kitaróan folytatván az éjjeli multságot még más nap is. Persze ilyenkor már csak *sirva vigadt a magyar* zeneszó és dalikózás, no meg csengő pohár mellett.

Messze-messze multból, régi idők ködén átszűrődve repül felém a vigadók zenéje, nótája és pohárcsengése; régi farsangolás felujult emléke!

Akkor volt igazán farsang a farsang! Nem csak szótárban, de valóságban is megállottak a népdal szavai:

Tizenhárom éjjel meg egy nap,
Majd csak kimulatom magamat!

(*Rozsnyói Híradó, 1904. február 14.*)

Jókai Mór † 1825–1904.

Gyászba, mély fájdalomba öltözködve, lesujtottan áll a magyar Géniusz. Korának legnagyobb fiát, legdrágább harcosát veszítette el. *Jókai Mór*, a nagyok legnagyobbja, a tetőtől-talpig magyar nemzeti költőóriás meghalt.

Agg kora nem birta már legyőzni orozva támadó ellenét, a pusztító kórt s tegnapelőtt reggel csöndesen, fájdalom nélkül röppent el porhüvelyéből a nagy lélek, hogy vissza Teremtőjéhez szálljon s halhatatlanságában is örökké ragyogó drágasága legyen nemzetének.

Csodás időket élt! A reánk csak legendákban maradt nagy napok egyik szereplője volt ő is a másik szellemóriással, Petőfivel együtt. Ez titokzatosan tünt el a nagy napokkal együtt, míg ő itt maradt élő tanujaként a multnak s fénylő csillagául a jelennek.

Most már elköltözött ő is! Most már egyesült azzal a lélekkel, mely hozzá hasonló volt, mely vele együtt szellemi vezére volt az akkori időknek.

Isten különös kegyelme volt Jókaival egész életében és volt utolsó perceiben is, mikor csöndesen, talán boldogan hunyta le szemét.

Meghalt Jókai! Nagy és drága halottja ő a nemzetnek!
Pihenjen csöndesen, háborítlanul s nagy szelleme virrasszon fölöttünk örökké!

(*Rozsnyói Híradó, 1904. május 8.*)

Jókai Mór halálára. – 1904. május 5. –

Lehult a hármas csillag utolsója,
Az agg költő örök álomra tért;
Lehult költészetünk szép koronája;
Diszél többé nem kíván babért!

Gyászborultán egy nemzet siratja
Ravatalán a szellemóriást,
Ki visszatért Teremtőnk számolyához,
Nem hagyván a maga helyébe mást.

... Meghalt, hogy immár halhatatlansága
Örök időig álljon fényesen;
Meghalt, hogy ragyogó nagy szellemével
Fölöttünk örködjék hűségesen...

... Szabadságunk lánglelkü dalnokával
Immár lélekben egyesülve él,
S mig áll Buda, mig él magyar e földön
Csodás legenda felőlük regél!

Sok nemzedéknek lesz még ideálja
A költő király lelke, szelleme;
Sok nemzedék lelkesül még munkára
Az ő irásán, hogy ha él vele...

EMLÉKEZETÜNKRE

... Betelt a mérték!... Nagy mi veszteségünk!
- Kesergő szívvvel érezzük mi azt -
Ámde bizva, küzdve és remélve
Ne ejtsen erről ajkunk most panaszt!...

(Rozsnyói Híradó, 1904. május 8.)

Két különös nyelvjárásról.

A gömörmezei Rozsnyón és vele szomszédos Csucsomban dívó nyelvjárásról és a két nyelvjárás használta tájszókról kívánok egy kis ismertetést közreadni. A rozsnyói és csucsomi nyelvjárás, – emez némi árnyalatában az ő-ző nyelvjárás sajátosságait is mutatja – egész hazánkban páratlanul áll.

A rozsnyói, palócz árnyalatú, német- és tótszerű hangsúlyozással, a kettős mássalhangzónak teljes kizárásával folyó dialektus Rozsnyóra és a vidékén levő Krasznahorkaváraljára, Jólészre, Hosszúrétre, Rudnára és Nadabulára terjed ki, valamint erősebb tótosággal, némely sajátosságaival Csetneken és Jolsván is – a hol az *e* helyett *i*-t mondanak – föltalálható. Itt nemcsak azt mondják: *alugyál, fekügyel (fekügyil)* stb., de *ostoral* hajtják a lovat, *cukoral* édesítik a kávé és *vanakal* kontrázzák meg a játékost *aba* bolond alsósba.

Eredeti sajátága ennek a nyelvjárásnak az is, hogy mindig tárgyias igeformával beszél: minyájunkat csufá teték, minket ugyan *rászeték*. Csetneken és Jolsván meg még így is halljuk: *Isten hozta tiktek, okosan tetek, hogy eljötétek*. A hangsúlyozás különös le- és fölhullámozása az éneklés hatását kelti.

A rozsnyói nyelvjárás halomszámra él idegenből (tótból, németből és latinból) vett különleges tájszókkal, a melyek az eredetiből teljesen kiforgatva, átalakítva, mint igazi különlegesség élnek minden magyar volta mellett is nemcsak a nép, de az értelmiség ajkán is.

Álljon itt e néhány különleges rozsnyói és rozsnyóvidéki tájszó:

akcinka: jácint
ambrella: esernyő
biglajz: vasaló
blindfeld: vakablak
bobolka: fagyalka
borovnyica: áfonya
bridós: tesznye
brinkol: cincog
cicruha: női díszruha
ciliculita: lim-lom
cirikli: körző
cimetrurka: fahéjas csöves fánk
cingilingi: kis csengő
csürkülő: csertörő (tímárszerszám)
drémal: bóbiskol
dugesz: rejtek
ebenyácska: gyermekjáték
fácsli: pólya

falhenka: ibolya
farkasgiga: csigatészta
flinzerli: csillogó ruhadísz
fluder: malomgát
gácssheróce: forgácsfánk
gagaj: piaci léhűtő (a szentesi *csozé*-val egyértelmű)
grébics: sovány
gilis: kelés, kilis
gyehéc: kocsi-kenőcs (kulimász)
hampulák: agyagból készült ampolna
hlapatol: mohón fal
huhul: rálehel (vmire)
hankács: szájhős (aufschneider)
kacskarol: kacsamódra jár
kanviksz: zsurló
kasz: víztartó medence
klapacska: szószátyár
klipog: pislog
kloka: kotlós tyúk
klamerkáz: összekapcsol
kaminyár: kéményseprő
kopinc: kalapács
koperdek: ágyterítő
kopincol: kalapál
kopercka: bakfitty
koperckázik: bakfittyet hány
koszmacska: szőrös kőszmete
kramázslí: cók-mók
kropilkodik: permetez
kröpöl: fánk
kuksz: bányarészvény
kulinkázik: hempereg
kurtka: kis rövid kabát
kurdupel: törpe
krispindli: göthős
maruncsek: margitvirág
mórsusinka: aszalt gyümölcs
pankáló: pókháló
pantel: pántlika
perdulka: fűzfásip
perváta: árnyékszék
pipicskodik: pepecsel
pipilis: lepke
polkaroszt: pulykaméreg (vörös fürtös növény)
pratál: takarít
prisztács: vőnek álló legény
pozserobek: áfonya
pulka: pulyka
punktunkás: pettyes
pupenc: pattanós
rása: durva vászonszoknya
ricsa: borsóból és darából főzött eledel
sachtu: akna
sálka: csésze
suplód: fiók
surfol: kutat
suflikár: naplopó

sasirka: séta
 skrobál: kapar
 skripog: csikorog
 spejdlí: hurkavessző
 spiglóc: antimonium
 spurit: gondol, sejt
 svafel: kénvirág
 svabelka: kénes gyufa
 szumlitol: szaglász, kutat
 triböl: tölcser
 tratykos: négy, szögletén kötőszalaggal ellátott lepedő
 trotykos: tehetetlen öreg
 trubu: kürt
 zampol: részegeskedik
 zabridál: akadékoskodik, ártogat
 ziberöl: finoman öröl
 zilál: lélezkzik
 zotykos: híg, leves gyümölcs
 zutykó: ívett gyümölcs
 závoz: meredek út
 zavadzál: ártogat

A csucsomi nyelvjárás *ö-ző* nyelvsziget, s a nép, mely ezt a tájszólást beszéli, az *ö-zést* leszámítva teljesen a nyitramegyei Egerszeg község népére, az ott egészen tótoktól körülvevett kis magyar szigetre emlékeztet. Általános jellege alapján a csucsomi beszéd palócz nyelvjárás, a melyen a rozsnói íz is érezhető, de főjellemvonása, hogy a szó utolsó mássalhangzója előtt álló *é* hangot *ö*-nek mondja. Pl. *szeretöm, megkövetöm, érdemös, leszök, szivös* stb.

Jellemzi e tájszólást az is, hogy az *ik-es* igéknél az *ik-et* általában elhagyja: *Nyálkásod' az idő, romol' az út. Molhából kropilkod'*. A *d* végzetű igetöveknél pedig a *ja je* tárgyas személyragot mindig *i*-nek mondja. Pl.: *Aszondi, nem adi, inkább sárba tapodi*.

Egy különös tájszótól, *gorgolyítani*: gurítani, hengeríteni kapták a csucsomiak a *gorgolyok* elnevezést. Hegyes, szűk völgyektől szaggatott határukban, mely a *Pozsáló* (Ökörhegy) alatt terül el, kevés s az is nehéz művelést kívánó szántóföldjük, de annál több erdejük van. Úgy a maguk, mint Rozsnó városa és a püspök erdősegeiből emberemlékezet óta fát szállítanak, a melyet a meredekebb oldalakról *legorgolyítanak*. Innen a (fát guríti, hengeríti, gorgolyíti) *gorgolyok* elnevezés.

(*Magyar Nyelvőr, 1904. április 15.*)

Erdélyt pedig nem adjuk!...

Az „Erdélyi Magyar-Székely Szövetség”-nek Dorogon, 1921. évi április hó 13.-án megtartott propaganda előadásán elmondotta a szerző.

Viharként zúgott át a bérceken
 E vészkiáltás, hogy *jön a román!*
 Sötét, vészajtó felhők tornyosultak
 A Maros fölött s a vén Hargitán.

Kétségbesés vonaglott a szívében
 Minden székelynek, óh, mert tudta már,
 Hogy oláh hordák alattomos lelkén
 Mily bosszuállás gondolatja száll...

Martalékká lett a büszke tölgy,
 Amit ledöntött harci fürgeteg;
 Prédává minden székely szent ereklye!...
 Oláh bitangóság gyalázhatta meg!

Fájó testünkéből, vérző husdarabként
 Szakadt ki székely testvérünk szíve
 S hitetlen gagság ülvén tort fölötte,
 Orgyilkot vágott minden izibe!...

Sajgott a seb!... Zokogva sirt a lelkünk!
 Turul szárnyakon szállt a fájdalom!
 De acélozván megtörött erőnket,
 Fölesküvének a véres hantokon!...

Fölesküvének: Erdélyt pedig nem adjuk!
 Ha ég s föld összeomlik is bele!
 Erdély miénk volt és miénk marad,
 Vagy együtt élünk s pusztulunk vele!...

... És most, kik erős hittel és reménnyel
 Összejöttünk látni álmódást,
 Im lássuk Erdély drága kincseit
 S erősítsük az eskü-fogadást!

Közös kincsünk ez, amit álmódásunk
 Írásban, képből itt elénkbe tár
 S a lelkes szónak viharverte szárnyán
 Szívünk, lelkünk rejtekébe száll.

S fölhangzik újra szent, nagy esküvésünk
 S milliók szíve megdobban bele:
 Erdélyt nem adjuk!... Magyar a székellyel
 Csak együtt élhet és halhat vele!...

S ti székelyek! Ti árván elhagyottak!...
 Elrablott haza bolygó gyermek!...
 Im legyetek köszöntve csonka földjén
 E szép hazának!... Sors martirjai!...

De jön idő!... Elhossa a nagy Isten
 Szent kegyelme a derűt reánk
 S akkor székely együtt a magyarral
 Ujra birja ősi szép hazánk!...

Munkáljuk addig acélos erővel
 A szent célt, amit kiharcolni kell!...
 A szent esküt: *Erdélyt pedig nem adjuk!*
 Viharként zúgjuk a nagy égre fel!...

(*Esztergom, 1921. április 17.*)

EMLÉKEZETÜNKRE

Avatásra

Alkalmi költemény az esztergomi bencés főgimnázium „Holló cserkész csapatának” csónakavató ünnepségére.

Az Élet mérhetetlen tengerén
Parányi csónak csupán életünk...
Vihartól mentes síma tükörén
Csak ritkaság, ha megpihenhetünk.
Hullámverése harcra, küzdelemre
Ösztökél minden ember-erőt
S viharja egyaránt zúg a lélekre,
Teremtve boldogot és szenvedőt.
A harcot állja, győzi a derék,
Ha kezén biztos a kormánykerék.

Nagy út az élet!... Benne minden ember
Küzködő vándor, életharcra kész;
S megfutni útját csak erős lélekkel
Futhatja meg, ki vele szembenéz!...
Hitben, erkölcsben, nemes szeretetben
Erős lelkeknek harca győz csupán,
De legkisebbke botlás az életben
Veszélybe dönt a nehéz harctusán.
Lelket és testet fölvértezni kell
A sors, az élet nagy küzdelmivel!...

Életküzdésre, harcra készen álló
Kicsiny sereg a cserkészek hada;
Ajkán Istennel, nemes harcba szálló!...
„Légy résen!” – Így szól lelkes jelszava.
Karját és lelkét jó munkára edzve
Készül az Élet nagy harcára fel,
Hogy majdan sorsával megverekedve
Győzelmesen helyt álljon, hogyha kell!...
Honszerelmi láng hevíti lelkét
S erősíti nagy, nemes küzdelmét!...

S e küzdelemre hajt, készít elő
Minden, amit gyakorlatul birunk;
Minden, amiben készség és erő
Egyesül, hogy legyen birtokunk.
... S ma szép ünnepnapra ébredénk,
Avatni ilyen segédeszközünk.
Rajt írva munkánk jeligéjeként:
„Pax” és „Kitartás”! S ez lesz fegyverünk!
Béke és munka hazán, nemzetén,
Biztos diadal, biztos győzelem!...

S e két csónaknak avatásakor
Fejedelmi Dunánk mélyiben
Bús sóhajtásként tépő fájdalom
Egy szebb jövő reményében pihen...
Köszöntésünk száll a túlpartra át,
Hol ellenség bilincse fogva tart
Sok honfi lelket, sok szivdobogást
És sok-sok értünk vívni vágyó kart!...
... Jön még idő, e két kicsinyke csónak
Hidja lesz e nagy magyar folyónak!...

Ez a reménység töltse szíveinket
Most, hogy üljük lelkes ünnepünk;
Ezzel köszöntsük összes hiveinket,
Akik szolgálják nemes, szent ügyünk!
Ezzel köszöntsük csónakunk két anyját,
Akik szerető szívvvel jöttek el,
Hogy valóra váltsák lelkünk álmát,
E két csónakot így avatva fel:
Köszöntsük, áldjuk Nagy-Magyarországot,
Mely nem veszett el, csak elveszni látszott!...

(Esztergom, 1921. június 19.)

Torna megye címere a volt vármegyeház homlokzatán • Jozef Peniaško felvétele